

Editoriaal / Editorial

Voorstellen Barnier tot hervorming van de audit: een groot misverstand

Vijf jaar na de aanneming van richtlijn 2006/43/EG stelt commissaris Barnier een grondige hervorming voor door voormelde richtlijn te wijzigen en aan te vullen met een specifieke verordening voor de organisaties van openbaar belang.

Bijvoorbeeld wordt voorgesteld om de kwaliteitscontrole en het toezicht op de bedrijfsrevisoren volledig extern te maken, dit wil zeggen deze bevoegdheid dus te ontnemen aan het Instituut van de Bedrijfsrevisoren. Het aandelenbezit van auditkantoren zou zonder beperking worden geliberaliseerd. Bijzondere opdrachten zouden kunnen worden uitgeoefend door beroepsbeoefenaars van andere Lidstaten.

Voor de organisaties van openbaar belang – waaronder niet enkel de banken, verzekeringsondernemingen en genoteerde vennootschappen worden verstaan – zouden de auditdiensten andere dan het commissarismandaat zelf worden beperkt en de niet-auditdiensten volledig worden verboden. Het kantoor dat instaat voor de audit zou minstens één keer om de negen jaar moeten worden vervangen. Voor de grotere entiteiten zou het co-commissariaat verplicht worden waarbij de twee commissarissen beiden niet tot “big four” auditkantoren mogen behoren. In bepaalde omstandigheden zou de controle van de jaarrekening moeten worden waargenomen door een zuiver auditkantoor, dit wil zeggen een kantoor dat geen deel uitmaakt van een multidisciplinair netwerk.

Betwistbare uitgangspunten en argumenten

De voorstellen van commissaris Barnier hebben het volgende uitgangspunt: aangezien de auditors zonder voorbehoud de jaarrekening van banken hebben gecertificeerd die daarna ernstige moeilijkheden hebben gekend, hebben zij noodzakelijkerwijze gefaald, en dient de wetgeving op dat vlak dus te worden herzien.

Het gaat hier waarschijnlijk om een *verkeerd begrip van de huidige rol van wettelijke auditors*. In het vigerend systeem moeten auditors immers geen oordeel over de kwaliteit van het management of over de toekomst van de onderneming tot uitdrukking brengen.

De recente Dexia-zaak toont trouwens aan dat het onbegrip ten aanzien van de commissarisfunctie vrij algemeen is. Diverse commentatoren hebben hun ongenoegen en zelfs verwijten uitgedrukt dat de auditors de ondergang van de Belgisch-Franse groep niet hebben kunnen vermijden of ten minste dat zij dit niet zouden hebben aangekondigd en aan het licht gebracht.

Bovendien zou, zelfs in de veronderstelling dat de bedrijfsrevisoren een verantwoordelijkheid zouden dragen in de financiële crisis – *quod non* –, een onderzoek moeten worden verricht naar de meest adequate maatregelen om een herhaling van de vermeende

Propositions Barnier de réforme de l'audit : un grand malentendu

Le commissaire Barnier propose, cinq ans après l'adoption de la directive 2006/43, de remettre l'ouvrage sur le métier, en modifiant ladite directive et en la complétant d'un règlement spécifique pour les entités d'intérêt public.

Ainsi, le contrôle de qualité et la surveillance des réviseurs d'entreprises devraient être entièrement externalisés, c'est-à-dire rendus totalement indépendants de l'Institut des Réviseurs d'Entreprises. L'actionariat des cabinets d'audit serait libéralisé sans restriction. Les missions spéciales pourraient être exercées par les professionnels des autres Etats membres.

Pour les entités d'intérêt public – dont la notion irait au-delà des banques, des assurances et des sociétés cotées –, les services audit autres que la mission même de commissaire seraient limités, et les services non-audit entièrement interdits. Le cabinet en charge de l'audit devrait être remplacé au moins une fois tous les neuf ans. Pour les plus larges entités, le co-commissariat serait obligatoire, sans pouvoir associer plusieurs « big fours » entre eux. Dans certaines circonstances, le contrôle des comptes devrait être assuré par un cabinet d'audit pur, c'est-à-dire ne faisant pas partie d'un réseau multidisciplinaire.

Des prémisses et un raisonnement contestables

Les propositions du commissaire Barnier partent du point de vue suivant : puisqu'ils ont certifié sans réserve les comptes de banques qui par la suite ont connu de sérieuses difficultés, les auditeurs ont nécessairement failli, et la législation les concernant doit être revue.

Il y a probablement là une *mauvaise compréhension du rôle actuel des auditeurs* légaux des comptes. Dans le système en vigueur, nous ne sommes en effet pas appelés à donner une opinion sur la qualité du management ou l'avenir d'une entreprise.

La récente affaire Dexia montre d'ailleurs que l'incompréhension quant à la fonction du commissaire est assez commune. Divers commentateurs expriment des regrets, voire des reproches que les auditeurs n'aient pas pu « empêcher » l'effondrement du groupe franco-belge, ou du moins qu'ils ne l'auraient pas annoncé et dénoncé.

Par ailleurs, à supposer même que les réviseurs d'entreprises aient une responsabilité dans la crise financière – *quod non* –, encore faudrait-il s'interroger sur les mesures les plus adéquates à prendre pour éviter la reproduction à l'avenir des prétendus

Uw advies interesseert ons: aarzel niet ons uw suggesties mee te delen op het adres info@icci.be.

Votre avis nous intéresse : n'hésitez pas à nous faire part de vos suggestions à l'adresse info@icci.be.

Michel DE WOLF
Voorzitter IBR/Président IRE

tekortkomingen in de toekomst te vermijden. En in dit opzicht zijn er vele voorstellen van de commissaris Barnier waarvan de relevantie op zijn minst betwistbaar is. Hoe zou in dit kader het voorstel om de controleverklaring te beperken tot 10.000 karakters, kunnen bijdragen tot het verminderen van bankrisico's?

Voorstander van een grondig debat over risicobeheer

Wij vragen uiteraard niet beter dan te mogen bijdragen tot het verminderen van de risico's van investeerders, pensioenstelsels, het banksysteem, enz.

Het zou echter niet aangewezen zijn om nieuwe verwachtingen te creëren waaraan nooit zou kunnen worden voldaan: het nulrisico zal immers nooit bestaan. Een dergelijke doelstelling zou overigens niet echt wenselijk zijn omdat dit het verbod tot het nemen van risico's zou inhouden en dus ook – laten we duidelijk zijn – tot het nemen van vernieuwende, ondernemende initiatieven.

Het debat zou in de eerste plaats veeleer betrekking moeten hebben op de taken van de auditor. Dient hij zijn oordeel bijna uitsluitend nog tot uitdrukking te brengen over de overeenstemming van de door de onderneming bekendgemaakte informatie, ten opzichte van een referentiekader en de economische realiteit? Zou men van hem niet mogen verwachten dat hij ook zijn oordeel zou geven over de samenhang van het industrieel project van de onderneming en zelfs over de beheerskwaliteit?

In zijn antwoord op het Groenboek over de toekomst van de audit had het Instituut van de Bedrijfsrevisoren ingestemd met het feit dat de commissaris een zekere mate van comfort zou kunnen geven aan *vooruitzichten*. Onze bedoeling was enkel dat dit zou gebeuren op vraag van de belanghebbenden en in een duidelijk omschreven wettelijke context en referentiekader.

Waarop wacht men om het initiatief te nemen met betrekking tot deze bijkomende toegevoegde waarde die de auditors zouden kunnen aanbieden op grond van hun technische bekwaamheden, structurele onafhankelijkheid en kennis van de onderneming?

Men mag zichzelf niet vergeten

Vervolgens is er nog een zeer delicaat element dat in het huidig debat kan worden aangehaald.

In het kader van de crisis betreffende de Europese staatschulden wordt de auditors thans ook verweten dat zij *hebben geloofd in de openbare overheden*, en meer bepaald in de Europese leiders toen deze eenparig, plechtig en herhaaldelijk hebben beweerd dat een Europese staat nooit in gebreke zou vallen. Het is moeilijk aan te nemen dat de hoogste openbare overheden ons verwijten ... dat wij geloof hebben gehecht aan hun woorden!

Een andere hervorming die zich veeleer opdringt in het licht van de recente financiële crisissen is dat de openbare overheden, met inbegrip van de staten, op hun beurt zouden moeten worden onderworpen aan de beste standaarden op het gebied van boekhouding en audit: een boekhouding gebaseerd op de IPSAS en een onafhankelijke audit door erkende beroepsbeoefenaars.

Michel DE WOLF, Voorzitter IBR

manquements. Et à cet égard, nombreuses sont les propositions du commissaire Barnier dont la pertinence est à tout le moins discutable. Comment, par exemple, la limitation proposée à 10.000 caractères du rapport d'audit, pourrait-elle contribuer à réduire les risques bancaires ?

Pour un débat fondamental sur la gestion des risques

Nous sommes bien entendu demandeurs de contribuer à réduire les risques courus par les investisseurs, les régimes de pension, le système bancaire, etc.

Il ne serait cependant pas indiqué de créer de nouvelles attentes impossibles à satisfaire : le risque zéro n'existera jamais. Un tel objectif ne serait du reste pas vraiment souhaitable, car il signifierait la prohibition de toute prise de risque et donc, soyons clair, de toute démarche entrepreneuriale innovatrice.

Le débat devrait plutôt porter en premier lieu sur les fonctions de l'auditeur. Doit-il continuer à se prononcer quasi uniquement sur la conformité d'informations publiées par l'entreprise, par rapport à un cadre référentiel et à la réalité économique ? Ne peut-on pas attendre de lui qu'il donne également son opinion sur la cohérence du projet industriel de l'entreprise, voire sur la qualité de sa gestion ?

En répondant au livre vert sur l'avenir de l'audit, l'Institut des Réviseurs d'Entreprises avait marqué son accord pour que le commissaire puisse donner une certaine dose de confort à des *informations prévisionnelles*. Nous souhaitons simplement que ceci se fasse à la demande des parties prenantes, et dans un cadre légal et référentiel précis.

Qu'attend-on pour aller de l'avant dans ce supplément de valeur ajoutée que les auditeurs pourraient offrir, sur la base de leurs compétences techniques, de leur indépendance structurelle et de leurs connaissances de l'entreprise ?

Ne pas s'oublier soi-même

Et puis, il est encore un élément très délicat à évoquer dans le débat actuel.

On reproche à présent aussi, à propos de la crise des dettes souveraines européennes, aux auditeurs *d'avoir cru les autorités publiques*, et notamment les dirigeants européens quand celles-ci et ceux-ci, unanimement, solennellement et de manière récurrente, prétendaient que jamais un Etat européen ne ferait défaut. Il est difficile que les plus hautes autorités publiques nous reprochent ... d'avoir accordé quelque foi à leur parole !

Alors, voilà bien une autre réforme qui, elle, s'impose, à la lumière des crises financières récentes. Les autorités publiques, y compris les Etats, devraient à leur tour être soumises aux meilleurs standards en matière de comptabilité et d'audit : comptabilité d'engagement fondée sur les IPSAS, et audit indépendant par des professionnels reconnus.

Michel DE WOLF, Président IRE

Briefing on European Commission initiatives affecting corporate governance of financial institutions and the audit profession

We have entered a testing period for our profession. In the wake of the financial crisis we are facing, across Europe, increasing scrutiny from regulators and other stakeholders about the nature and future of our profession. We are, however, not singled out – banks, credit rating agencies and hedge funds are amongst the institutions already under considerable scrutiny. A range of measures is being discussed affecting all of them, but the fundamental issue for our profession is ensuring that we retain our licence to operate, not in a regulatory sense, but by wider political and public acceptance of what we do.

The purpose of this briefing is to provide an update on some legislative initiatives that are currently debated by the European Union. These initiatives include a review of corporate governance and reporting practices in the European Union, some of which requiring affected companies to:

- review and change the way the board functions;
- alter their choice of and interaction with auditors; and
- increase disclosure to shareholders, for example on the company's risk appetite.

Surprisingly, despite the extensive range of ideas put forward, these initiatives are paying little attention to the role of audit committees in overseeing, on behalf of shareholders, the integrity of corporate reporting.

Most of the proposals covered in this briefing are currently only being considered and nothing has yet been cast in stone. However, some of the initiatives are now well-advanced and a few trends are becoming clear.

The EU legislative process

The European Commission believes it has a mandate to lead on financial regulatory reform across a wide range of fronts. This has led to a range of proposals which are in varying stages of debate, including those that affect us most directly in areas of corporate governance and audit.

The process for developing legislation is, in principle, relatively straightforward. However, in practice, the process for agreeing final legislation is far from straightforward – not least because of the complexity of agreeing proposals that are appropriate for all Member States and the political negotiation this necessarily entails. The European Commission has the sole power to propose the European Union legislation. Once a formal proposal is made, it must be approved by the European Parliament and by a large enough majority of European Union Member State Governments. The process of debating and amending the proposed legislation before approval typically takes nine to eighteen months (Figure 1).

The initiatives covered by this briefing are progressing through this process, but even though at this stage nothing is decided, the European Commission is of the view that the status quo is not an option anymore.

In this respect, it is worth mentioning that some European countries have singled out through putting forward their own national views. This has been notably the case when the UK House of Lords Select Committee on Economic Affairs issued its report into the UK audit market, raising concerns about the financial stability if large audit firms were to withdraw or collapse.

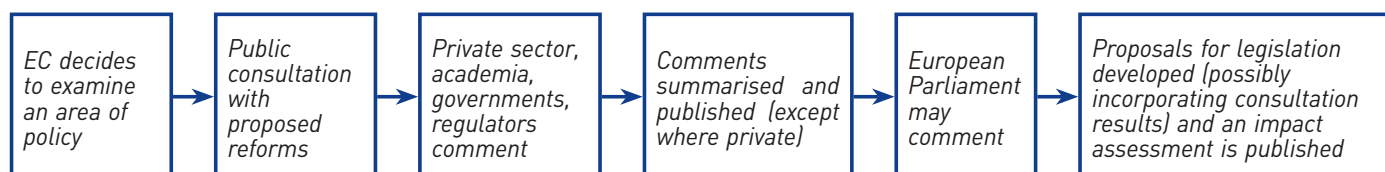
In addition, although in the aftermath of the financial crisis the US regulator remained relatively quiet in relation to the audit market, the Chairman of the US Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB) has recently commented on mandatory audit rotation as a possible means of reinforcing audit independence. Besides that, a recent paper on potential conceptual changes to the auditor's reporting model tends to indicate that the PCAOB has not remained oblivious to the idea discussed in Europe.

Robert PEIRCE

Belgian Registered auditor
Partner with PwC Reviseurs
d'entreprises
Chairman of the Belgian
Institute of auditors accredited
for financial institutions

Figure 1

The use of corporate governance codes on a “comply or explain”-basis as regards financial institutions sounds to be the most effective solution.

Financial sector and capital markets reform programme

As a response to the widespread series of collapses within the financial sector and the consequent impact on Europe’s capital markets, the European Commission has set in train a far-reaching programme to reform the financial sector and capital markets. Its aims are to reduce systemic risks, improve transparency and bolster confidence. Within the programme, there are three focal points for proposed change that, if adopted, would change how boards of directors operate:

- corporate governance and remuneration policies within financial institutions;
- external audit; and
- corporate governance for listed companies.

The European Commission has issued a consultation paper, “Green Paper”, to deal with each of these topics. In addition, two European Commission consultations on other initiatives of interest, dealing with aspects of corporate reporting, are commented on at the end of this briefing paper.

Corporate governance and remuneration policies in financial institutions

The Green Paper “Corporate governance in financial institutions and remuneration policies” was issued in June 2010. The results of the consultation, which the European Commission is currently reviewing, have been published.

The Green Paper considers how to:

- improve the composition and functioning of boards to improve supervision of senior management;
- establish a risk culture at all levels, to ensure the business’s long-term interests are taken into account;
- enhance the involvement of shareholders, financial supervisors and external auditors; and
- change remuneration policies to discourage excessive risk-taking.

The ideas to improve corporate governance in financial institutions that are likely to make headway include:

- limiting the number of directors’ board memberships;
- requiring more specific expertise from board members;
- strengthening the role of supervisors towards corporate governance structures;
- mandating risk committees and strengthening the authority of the internal risk management function;
- strengthening the legal liability of directors by expanding the net of what “duty of care” covers;
- regulating or restricting stock options and golden parachutes;
- separating the roles and responsibilities of the chairman and chief executive officer; and
- requiring auditors to be stricter when flagging serious issues to boards and their supervisors.

The Green Paper specifically considers the legislative proposals that might be necessary over and above those proposed in the 2005 and 2009 recommendations for directors of listed companies on the subject of remuneration policy, by asking a number of questions:

- does the favourable tax treatment of stock options or other remuneration encourage risk-taking?;
- should the role of shareholders, employees and their representatives in establishing remuneration policy be strengthened?; and
- should severance packages (“golden parachutes”) be regulated at European Union level, be prohibited, and/or be awarded only to remunerate effective performance of directors?

Although the solutions explored within this Green Paper are considered to be relevant to all regulated financial institutions, particular emphasis is placed on the practices within banks and life insurance companies.

The Green Paper contains a number of pragmatic ideas, but due to the complexity of different legal and regulatory arrangements across the European Union member states, the introduction of prescription into the corporate governance framework at a European Union level will not be an easy task. In this regard, the use of corporate governance codes on a “comply or explain”-basis as regards financial institutions sounds to be the most effective solution. It is however worth mentioning in this respect that, whatever the struggle might be, the last G20 summit reaffirmed its will to enforce hefty controls over bankers’ bonuses.

Good corporate governance arrangements - in particular, effective audit committees – which are critical to the auditor’s successful representation of the public interest, were underlined in the response of the Belgian Institute of Auditors Accredited for Financial Institutions. The Institute’s response also highlighted that many of the Green Paper suggestions for enhancing the dialogue with supervisory authorities and extending the auditors’ duties to internal control or prudential matters have already been successfully implemented in Belgium for more than 75 years. However, it also favoured an extension of these duties to control risk-related financial information as long as they remain principle-based and proportionate, in order to take account of differences in business models, nature of activities, size, complexity and legal form.

A legislative proposal on corporate governance in financial institutions has now been released as part of the proposal to revise the Capital Requirements Directive. The proposal strengthens the requirements with regard to corporate governance arrangements and processes and introduces new rules aimed at increasing the effectiveness of risk oversight by boards, improving the risk management function, and ensuring effective monitoring by supervisors of risk governance.

It is also worth noting that, in Belgium, an interesting forward-looking and innovative regulatory initiative foresees an extended contribution of the auditors accredited by the Financial Services and Markets Authority (FSMA) in assessing the extent to which financial institutions comply with Markets in Financial Instruments Directive (MiFID) requirements.

External audit

The Green Paper “Audit Policy: Lessons from the Crisis” was issued in October 2010.

The aim of the paper was to initiate a debate on:

- the role of the auditor;
- the governance and independence of audit firms;
- the configuration of the audit market; and
- the supervision of auditors.

In its introduction, the Green Paper considers that an improved audit function would contribute to increased financial stability, restoration of trust towards institutions, improved market confidence, and greater investor protection. One of its aims is notably to increase the capability and capacity of smaller audit networks to be able to handle the audits of large complex institutions.

The following ideas tabled by the European Commission would directly impact the role of the auditors:

- requiring audits to provide comfort on the financial health of companies;
- requiring auditors to provide a higher level of assurance to stakeholders;
- improving communication between external auditors, internal auditors and the audit committee;
- establishing a mandatory time limit on audit firm engagements by mandatory rotation or tendering;
- further restricting the provision of non-audit services by audit firms to companies they audit;
- obliging companies to appoint two firms as joint auditors, perhaps with one being a smaller firm; and
- mandating communication between auditors and securities regulators for all large or listed companies.

In addition, it is expected that the European Commission will make proposals in areas such as the supervision of audit firms and measures to reduce the likelihood or impact of a failure of a major firm.

It is worth mentioning in this respect that the European Commission has also launched two external studies to assess the implementation and impact of current European Union audit legislation and to gather data on the structure of the audit market. The results of the studies are due to be available soon.

The Green Paper also considers a number of other ideas that could be reflected in draft legislation, such as the appointment of auditors by a third party rather than by the company, and more specific measures designed to restrict the audit market share of existing major firms.

Over the past few months, the European Commission claims increasing support or interest in the audit reform from the Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB) and the Financial Stability Board (FSB). The Commission has also contacted the Ministries of Finance and Justice of the Member States to gauge views on specific measures such as further restriction of non-audit services, joint audit, limitation on audit appointments, and mandatory retendering. Feedback suggests that many Member States are not sympathetic to these ideas.

A summary of the comments of the Belgian Institute of Registered Auditors (IBR-IRE) to this Green Paper is outlined in Tax **Audit & Accountancy’s** (TAA) January publication. In a nutshell: the response agrees that the way auditors communicate externally needs to be revisited to improve understanding and raise the awareness of the value added by the audit. It underlines, however, that such a move requires appropriate and relevant frameworks, and that companies should be primarily responsible for providing relevant information. It also highlights that many of the proposed structural changes, including internal rotation and prohibition of some non-audit services, have already been implemented in the Belgian legislation, and that mandatory rotation of firms is unnecessary and may even reduce audit quality.

There is much to be gained from a serious in-depth consideration of how to enhance the role of audit to meet the changing needs of the capital markets, audit quality, and confidence in audit. However, a number of the concepts in the Green Paper may not improve audit quality and may unnecessarily increase costs and administrative burdens for companies. Whilst reforms and changes should rather be supported by empirical evidence of the extent to which they would be more effective in meeting the needs of those who rely on auditors’ work, the Commission views do not tend to follow this route. Indeed, the latest position expressed by the Commission at the Plenary Session of the European Parliament in Strasbourg on September 12 remains that of proposing compulsory audit firms rotation, limiting or banning provision of non-audit services, and joint audits as the best means to improve the value of the audit process rather than seeking the improvement of its transparency, skills and scope with a view to better respond to societal needs.

In contrast to the approach of the Commission, the International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) has taken the proactive initiative to launch a consulting paper seeking views about the

---

Whilst reforms and changes should rather be supported by empirical evidence of the extent to which they would be more effective in meeting the needs of those who rely on auditors’ work, the Commission views do not tend to follow this route.

---

usefulness of audit reporting. It describes issues perceived by the users of financial information, including the long-lasting “expectation gap” and the more recently identified “information gap”. It suggests narrowing them down through requesting the auditor to express views on additional undisclosed information including key risks, materiality, judgemental decisions, industry practice, governance structure, unusual transactions and the like. It even goes as far as to propose the removal of the description of management and auditor responsibilities or its relocation in an appendix in order to give greater prominence to the audit opinion right at the top of the report.

It is also worth mentioning that one idea floated by the PCAOB is to give auditors their own discussion – and – analysis section in financial reports where they would express their thoughts on management’s judgements, accounting practices, and – most controversial – management “close calls” or debatable estimates.

Corporate governance for listed companies

The Green Paper “The EU corporate governance framework” was issued on 5 April 2011. The European Commission’s view is that corporate governance, based largely on self-regulation, could be more effective and that companies should be better run and therefore more competitive.

The Green Paper seeks to improve:

- the professional, cultural, national and gender diversity within boards;
- the quality of corporate governance statements;
- the monitoring and enforcement of existing national corporate governance codes; and
- the level of stakeholder engagement with companies.

The initial ideas to improve corporate governance include:

- fostering increased shareholder interest in holding management to account;
- introducing specific requirements for smaller listed companies;
- developing voluntary codes for unlisted companies;
- publishing a board diversity policy;
- limiting the number of non-executive directorships;
- evaluating board effectiveness;
- disclosing individual director’s remuneration;
- shareholder voting on the remuneration report and remuneration policy;
- issuing reports to shareholders on “risk appetite”, including key societal risks;
- protecting minority shareholders through additional rights; and
- explaining in detail departures from applicable corporate governance codes.

Unfortunately, notwithstanding the introduction of the 2006/43 European Union Directive, that

requires audit committees to be established in all listed companies, and despite the important role audit committees have to play not only in ensuring robust corporate governance and audit oversight, but also in ensuring shareholder engagement, the European Commission has not considered in the Green Paper how the role of audit committees could be further enhanced.

As the process has only just started, it is too early to identify which of the ideas may end up being implemented as legislation.

Other initiatives

A. EC consultation on country-by-country reporting by multinational companies

The European Commission conducted a public consultation between October and December 2010 to gather stakeholders’ views on imposing additional transparency requirements on large European companies operating outside the European Union.

Two types of disclosure could be considered in this context. The first is country-by-country tax reporting by multinational companies. The main goals of such disclosure would be to help investors better assess the different national activities of multinational companies and to enhance transparency about capital flows, and enforcement of tax rules.

The second type of disclosure is specific transparency obligations, for companies that are active in countries outside the European Union, to provide more transparency about the payments made by the extractive industry to governments in those countries. This disclosure is a European response to a similar requirement of the Dodd Frank Act.

Whilst the latter might not affect directly the financial industry, the EC is also proposing to alleviate the requirement to publish quarterly financial information. This proposal is presented as a regulatory incentive to discourage the short-termism culture on financial markets.

The European Commission has presented a package of measures supporting the above on October 25 and will discuss them with relevant stakeholders at a conference held in Brussels on November 18.

B. European Union consultation on non-financial reporting

The European Commission has launched a public consultation on non-financial reporting. Its objective is to improve existing policy on disclosure of corporate social and environmental information, and respect for human rights. The consultation includes suggestions for new initiatives and revised legislative measures.

In April, the European Commission published a summary of the responses received to this consultation.

As a reminder, many subject matters addressed in the consultation were debated at length during the study day on corporate social responsibility and governance organised in December 2009 by the Belgian Institute of Registered Auditors (IBR-IRE).

Respondents generally considered that there could be value in reporting on non-financial aspects based on overall principles such as those established by the Global Reporting Initiative (GRI), the United Nations Global Compact, the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) Guidelines, ISO 26000, etc.

On the issue of which companies should be covered by enhanced requirements, the majority of respondents recognised the importance and relevance of company size. A significant majority argued in favour of excluding small businesses from mandatory requirements. Whether or not a company is listed on financial markets was not considered to be of great relevance.

When reading the responses to this consultation, it is pretty clear that the evolution of reporting has reached a point that requires a rethink of the reporting model having regard to the whole reporting system and the way information demands on companies have changed and are changing. There is a current concern that annual reports are becoming more voluminous and less accessible or understood. Integrated reporting provides both the

opportunity and construct to ensure that current reporting is enhanced, shortcomings identified by the recent crisis are addressed, and sustainability is brought into the mainstream.

In this respect, the content of sustainability reports, published by financial institutions is slowly improving. From a sole environmental (Planet) perspective (i.e. their water and electricity consumption) in the late nineties, the themes were extended gradually into the other P's (People and Profit) with some emphasis on stakeholders (customers and employees). Nowadays, governance matters are also addressed through demonstrated compliance with UN Prior Equator principles.

Finally, we should not underestimate the likely impact on our profession of other important regulatory changes in Europe such as the:

- revisions to the Capital Requirement Directive (CADIV);
- regulation of Over the Counter (OTC) Derivatives;
- short selling and credit default swaps (CDS);
- reform of Deposit Guarantee Schemes (DGS);
- MIFID;
- financial transaction tax (FTT);
- Bank restructuring and resolution procedures;
- ...

The European Commission will consider possible actions in the coming months.

The evolution of reporting has reached a point that requires a rethink of the reporting model.

Samenvatting

In de onmiddellijke nasleep van de financiële crisis heeft de Europese Commissie meerdere ambitieuze initiatieven aangekondigd met als doel het financieel systeem te stabiliseren. Hoewel in eerste instantie de rol van banken, speculatiefondsen, beoordelingsbureaus, toezichhouders of centrale banken meermaals in discussie werd gebracht en bij hervormingen de nadruk vooral werd gelegd op het versterken van de consumentenbescherming, het verbeteren van depositogaranties en de regels inzake verantwoordelijk verstrekken en opnemen van krediet, worden thans de rol en de draagwijdte van de audit nauwkeurig onderzocht.

Zo behandelt in het bijzonder het Groenboek van 13 oktober 2010 betreffende het beleid inzake controle van financiële overzichten een aantal belangrijke aangelegenheden. Deze aangelegenheden moeten echter uitvoerig worden onderzocht en derhalve ook andere kwesties die verband houden met deugdelijk bestuur en het opstellen van het jaarverslag van de vennootschap. Dit artikel is een actualisering van voormelde Europese initiatieven en van hun mogelijke impact op de manier waarop we onze maatschappelijke rol in de toekomst zullen vervullen.

Résumé

A la suite de la crise économique, la Commission Européenne a annoncé plusieurs initiatives ambitieuses ayant pour objectif de stabiliser le système financier. Bien qu'au début le rôle des banques, des fonds alternatifs, des agences de notation, des superviseurs ou des banques centrales a été remis en question à plusieurs reprises et que les réformes ont été centrées sur l'augmentation de la protection du consommateur, l'amélioration des garanties de dépôts et les règles en matière de responsabilisation des prêteurs et des emprunteurs, aujourd'hui le rôle ainsi que la portée de l'audit sont examinés de près.

En particulier, le livre vert du 13 octobre 2010 sur la politique en matière d'audit aborde plusieurs préoccupations majeures. Ces dernières doivent toutefois être étudiées d'une manière détaillée, et entraînent de ce fait d'autres questions délicates liées à la gouvernance d'entreprise et à l'établissement des rapports d'entreprise. Le présent article fournit une mise à jour de ces initiatives européennes et de l'impact qu'elles pourraient avoir sur la façon dont nous exercerons notre rôle social dans l'avenir.

Les femmes et les conseils d'administration des sociétés cotées et des entreprises publiques autonomes - Quid novi après la loi du 28 juillet 2011 ?

Christine DARVILLE-FINET
Collaboratrice scientifique à
l'Université de Liège
Responsable du Département
juridique de la FEB

Introduction

La présence des femmes dans les conseils d'administration des sociétés cotées et des entreprises publiques autonomes n'est pas un fait nouveau. Ce qui constitue une innovation, c'est l'accent mis sur une représentativité plus importante des femmes.

Cette question a été sous les feux de l'actualité en particulier en 2010 et en 2011. En effet, elle a fait l'objet de vifs débats au Parlement. Ils se sont concrétisés par le vote de la loi du 28 juillet 2011 modifiant la loi du 21 mars 1991 portant réforme de certaines entreprises publiques économiques, le Code des sociétés et la loi du 19 avril 2002 relative à la rationalisation du fonctionnement et la gestion de la Loterie Nationale afin de garantir la présence des femmes dans les instances délibératives des entreprises publiques autonomes et des sociétés cotées ⁽¹⁾ (ci-après, loi du 28 juillet 2011).

La contribution s'articule autour de deux axes : un rappel des rétroactes et l'examen des lignes directrices de la loi du 28 juillet 2011.

Rétroactes

Les débats parlementaires se sont cristallisés essentiellement sur les sociétés cotées. En effet, pour les entreprises publiques autonomes, il y avait un consensus pour l'imposition d'un quota légal pour les administrateurs désignés par l'Etat ou par une société contrôlée par l'Etat car celui-ci doit montrer l'exemple en ce domaine.

En ce qui concerne les sociétés cotées, il y avait un consensus sur la nécessaire diversité de la composition du conseil d'administration ; sur le constat de la faible représentation des femmes dans le conseil d'administration et sur l'objectif d'y assurer une meilleure représentativité des femmes. Toutefois, il y avait une divergence fondamentale sur l'approche pour réaliser cet objectif : une recommandation ou un système de quotas imposés par la loi.

A. Diversité dans les conseils d'administration des sociétés cotées

Le conseil d'administration est un organe collégial, comme le prévoit le Code des sociétés et le rappelle le Code belge de gouvernance d'entreprise 2009 ⁽²⁾.

Le fonctionnement optimal du conseil d'administration implique que toutes les décisions soient prises dans l'intérêt social. Sa composition doit contribuer à atteindre cet objectif, comme le souligne le Code 2009. Elle doit, dès lors, être basée

sur la diversité, ainsi que sur la complémentarité de compétences, d'expériences et de connaissances. En outre, le Code 2009 précise qu'il y a lieu de prendre en compte la mixité des genres, comme un élément de la diversité ⁽³⁾ (disposition 2.1).

B. Représentation des femmes dans les conseils d'administration des sociétés cotées

En Belgique, on constate une faible représentation des femmes dans les conseils d'administration des sociétés cotées bien qu'il y ait une augmentation au cours des dernières années.

Une étude récente publiée le 6 octobre 2011 par GUBERNA et la Fédération des Entreprises de Belgique montre qu'en 2010, 10,2 % des administrateurs du Bel 20 sont des femmes. En 2008, le chiffre était de 7,9 % et en 2009, de 8,8 % ⁽⁴⁾.

En Norvège, le pays toujours cité en exemple, la représentation des femmes atteint 41 % et, ce à la suite du vote d'une loi en 2002 imposant un quota de 40 %.

C. Une meilleure représentativité des femmes : une recommandation ou un quota légal ?

Lors des travaux au Parlement, il y avait un accord pour améliorer la représentation des femmes dans les conseils d'administration.

Toutefois, il y avait un clivage entre les partis politiques en faveur de l'approche suivie par la Commission belge Corporate Governance, à savoir la voie d'une recommandation, d'une part et les partis favorables à l'instauration d'un quota légal, d'autre part.

En effet, la N-VA, le MR et l'Open VLD soutenaient la première approche. Celle-ci se fondait sur la recommandation de janvier 2011 de la Commission susdite. Le texte stipule que dans les sociétés cotées le conseil d'administration évolue sur une période de sept ans vers une représentation d'au minimum 30 % d'administrateurs de chaque sexe ⁽⁵⁾.

Afin d'arriver à l'objectif de 30 % endéans une période de sept ans, la Commission recommande entre autres, que lors de la nomination de nouveaux administrateurs, et jusqu'à ce que la représentativité de 30 % de chaque sexe soit atteinte, il soit opportun de proposer – au minimum – que la moitié des nouveaux administrateurs nommés par période progressive de trois ans, soient des femmes; que l'accession des femmes aux conseils

1 M.B., 14 septembre 2011.

2 Pour rappel le Code belge de gouvernance d'entreprise 2009 constitue le Code de référence obligatoire pour les sociétés cotées belges.

3 Sur l'apparition de nouvelles catégories d'administrateurs (administrateurs indépendants, administrateurs exécutifs, administrateurs non exécutifs, etc.), cf. Ch. DARVILLE-FINET, Nouveautés dans les organes - Comité de rémunération; comité d'audit et gestion journalière, Le point sur le droit des sociétés, CRDVA, Bruylant, 2011, p. 46-59.

4 Pour le texte complet de l'étude, voy. www.vbo-feb.be > Dossiers > Corporate Governance.

5 Pour le texte complet de la recommandation de la Commission Corporate Governance, voy. www.corporategovernancecommittee.be, rubrique Code 2009 – Diversité des genres.

d'administration se répartisse autant que possible entre tous les types d'administrateurs ; qu'une participation accrue des femmes ne puisse pas donner lieu à un élargissement important des conseils d'administration et que le conseil d'administration explique dans le rapport de gestion les mesures prises en vue d'améliorer la représentativité des femmes.

Si les sociétés cotées ne se conforment pas à cette recommandation, elles sont tenues d'expliquer pourquoi elles y dérogent, en vertu du principe « se conformer ou expliquer » (*comply or explain*), qui constitue un fondement du Code 2009.

Les partisans de la recommandation ont mis l'accent sur les éléments suivants :

- ce n'est que depuis le 12 mars 2009 que la recommandation explicite sur la mixité des genres figure dans le Code 2009 ;
- seule l'approche « *comply or explain* » permet, par sa flexibilité, de prendre en considération les spécificités de chaque entreprise. En effet, les sociétés cotées sont très diversifiées : taille très différente (Bel 20, Bel mid ou encore Bel small), sociétés familiales, actionnariat de contrôle, sociétés avec beaucoup de titres cotés, etc. ;
- l'existence d'un contrôle par les actionnaires : la recommandation prévoit que le conseil d'administration explique dans le rapport de gestion les mesures prises en vue d'améliorer la représentation des femmes ; ledit rapport est soumis à l'assemblée générale. Les actionnaires et les investisseurs – hommes et femmes – ont ainsi un droit de contrôle sur la politique menée par la société en matière de mixité des genres et s'ils n'en sont pas satisfaits, ils peuvent le signifier au conseil d'administration ou quitter la société ;
- le changement dans les mentalités : il y a une évolution du nombre de mandats détenus par les femmes. De plus, même s'il y a plus de diplômées universitaires « femmes », il faut leur laisser le temps d'atteindre l'âge moyen des membres des conseils d'administration.

Par contre, certains partis politiques étaient en faveur d'un système de quotas légaux. Ainsi le PS, le sp.a, le cdH, Ecolo-Groen ! et le CD&V ont déposé cinq propositions de loi en ce sens à la Chambre des Représentants ⁽⁶⁾.

Les partisans de l'approche, par le biais d'un quota légal, se basent sur les éléments suivants : une très grande méfiance vis-à-vis du principe « *comply or explain* » et la « faiblesse » des explications données par les sociétés cotées lorsqu'elles n'appliquent pas une recommandation ; l'argument démocratique (l'entreprise exclut la moitié de la population et des compétences qui ne sont pas prises en compte) ; l'argument de l'intérêt de l'actionnaire/citoyen ; les résultats obtenus dans les pays européens (surtout la Norvège) qui ont adopté une loi pour assurer la représentativité des femmes au sein des conseils d'administration de sociétés cotées et l'argument du quota en politique belge et gouvernance publique suivi par un accroissement important de la représentativité des femmes notamment au Parlement.

A la suite de multiples débats parfois houleux, le Parlement a adopté, en juin 2011, le système du quota légal d'un tiers.

Lignes directrices de la loi du 28 juillet 2011

La loi comporte deux volets : l'un sur les sociétés cotées et l'autre sur certaines entreprises publiques autonomes. Elle contient, en outre, une clause d'évaluation de l'impact de la loi sur la présence des femmes dans les conseils d'administration.

A. Sociétés cotées

La loi du 28 juillet 2011 introduit un ajout au contenu du rapport de gestion. En outre, elle détermine le régime général des quotas et elle contient un chapitre sur l'entrée en vigueur des nouvelles mesures.

1 - Champ d'application *ratione personae* - les sociétés cotées

Sont visées les sociétés dont les actions sont admises à la négociation sur un marché réglementé au sens de l'article 4 du Code des sociétés. Il s'agit des « sociétés dont les titres sont admis aux négociations sur un marché réglementé au sens de l'article 2, 3°, de la loi du 2 août 2002 relative à la surveillance du secteur financier et aux services financiers » ⁽⁷⁾.

2 - Nouvelle mention dans le rapport de gestion

L'article 3 de la loi 28 juillet 2011 prévoit une nouvelle mention dans le rapport de gestion, à savoir « un aperçu des efforts consentis afin qu'au moins un tiers des membres du conseil d'administration soient de sexe différent de celui des autres membres » ⁽⁸⁾. Cette obligation s'impose à partir du premier jour de l'exercice social qui commence après la publication de la loi au *Moniteur belge*. Cela signifie que les rapports annuels publiés en 2012 et relatifs à l'exercice social 2011 devront décrire la politique menée par la société concernée pour atteindre le quota d'un tiers, pour autant que cette dernière ait un exercice social coïncidant avec l'année civile.

3 - Quota - Principe

La loi du 28 juillet 2011 prévoit qu'au moins un tiers des membres du conseil d'administration sont de sexe différent de celui des autres membres (art. 518bis, § 1er C.Soc.).

Si le nombre d'administrateurs de sexe différent n'atteint pas le quota, la prochaine assemblée générale doit constituer un conseil d'administration conforme au quota (art. 518bis, § 2 C.Soc.).

En ce qui concerne la détermination du sexe de l'administrateur de société qui serait une personne morale, les travaux parlementaires précisent que c'est le sexe du représentant permanent, au sens de l'article 61 du Code des sociétés, qui est pris en

---

Nonobstant un clivage politique, le Parlement a opté pour l'adoption d'une loi.

---

6 Voy., entre autres, proposition de loi modifiant la loi du 21 mars 1991 portant réforme de certaines entreprises publiques économiques et le Code des sociétés afin de garantir la présence des femmes dans les instances délibératives des entreprises publiques autonomes et des sociétés cotées, *Doc.parl. Ch.*, 2010-2011, n° 53-211/1 à 12.

7 Voy. J. MALHERBE, Y. DE CORDT, Ph. LAMBRECHT et Ph. MALHERBE, *Précis de droit des sociétés*, Bruylant, 2011, 4e éd., p. 222, n° 433 et p. 1334, n°s 1938 et 1939.

8 Art. 96, § 2, alinéa 1er, 6° C.Soc.

Quota légal = un tiers au moins des membres de sexe différent de celui des autres membres.

---

compte pour le calcul de la règle du quota.

4 - Règle des arrondis

La loi du 28 juillet 2011 contient une disposition sur le mécanisme d'arrondis pour la fixation du quota d'un tiers. En effet, l'article 518bis, § 1er stipule que ce nombre est arrondi au nombre entier le plus proche. Ainsi si un conseil d'administration comprend 13 membres, le nombre minimum requis de membres de sexe différent est de 4 ; s'il comprend 14 membres, ce nombre est de 5.

5 - Sanctions

Des sanctions spécifiques sont prévues en vue d'assurer l'effectivité de la mixité des conseils.

Primo, si le quota n'est pas atteint, le prochain administrateur nommé doit être du sexe requis pour respecter ledit quota. A défaut, la loi du 28 juillet 2011 prévoit la nullité de la nomination de l'administrateur. Elle stipule une sanction identique dans le cas où une nomination a pour effet de faire baisser le nombre de ces administrateurs de sexe différent sous le quota.

Secundo, dans le cas où l'assemblée générale ne procède pas à la nomination d'un conseil d'administration conforme à l'objectif de mixité, comme l'impose l'article 518bis, § 2, du Code des sociétés, tout avantage financier ou autre de tous les administrateurs, lié à l'exécution de leur mandat est suspendu jusqu'à la constitution d'un conseil d'administration conforme au quota.

Cette suspension temporaire devrait inciter les conseils à proposer des nominations destinées à respecter le quota. Cette sanction a été introduite à la suite d'une remarque du Conseil d'Etat sur la proposition de loi qui avait été soumise à son avis. Elle prévoyait la nullité des décisions du conseil d'administration.

Dans un avis très étayé, la Haute juridiction administrative a souligné qu'« *une telle sanction est de nature à entraîner des dysfonctionnements graves, voire une paralysie totale du fonctionnement de la société, pouvant compromettre la continuité des activités de l'entreprise, dans la mesure où tous les actes d'administration sont frappés de nullité tant que n'aura pas été constitué un conseil d'administration qui respecte l'équilibre entre hommes et femmes tel que requis par loi* »⁽⁹⁾. Il en résulte pour le Conseil d'Etat que la sanction de la nullité constitue une atteinte disproportionnée à la liberté d'association garantie par l'article 27 de la Constitution.

Nonobstant la modification apportée par le Parlement à la suite de la critique du Conseil d'Etat, il n'en demeure pas moins que l'on peut s'interroger sur la conformité de la sanction – la suspension des avantages perçus par les administrateurs – par rapport aux principes fondamentaux du Code des sociétés.

En effet, le seul pouvoir du conseil d'administration est de soumettre à l'assemblée générale des actionnaires des propositions de nomination des

administrateurs qui, en application de l'article 518, § 2, du Code des sociétés, sont nommés par elle.

Dans son avis susmentionné, le Conseil d'Etat a, à juste titre, rappelé que le droit des sociétés consacre le principe de la souveraineté de l'assemblée générale, qui constitue la concrétisation de la liberté d'association garantie par l'article 27 de la Constitution. Ce droit de s'associer implique le droit de choisir la forme du groupement et les membres de ses organes.

6 - Quotas - Période transitoire

Le législateur prévoit une période transitoire pour que les sociétés cotées puissent satisfaire au prescrit légal. Cette période est fixée en fonction de la catégorie de sociétés à laquelle la société concernée appartient.

La loi du 28 juillet 2011 distingue trois catégories de sociétés : les grandes sociétés cotées, les sociétés cotées de petite taille et les sociétés cotées pour la première fois.

Deux critères non cumulatifs sont pris en compte pour la détermination de la taille de l'entreprise ; le flottant et les critères traditionnels ; nombre de salariés ; bilan et chiffre d'affaires annuel.

Sont considérées comme sociétés cotées de petite taille :

- les sociétés cotées dont le flottant est inférieur à 50 % ; ou
- les sociétés cotées répondant sur base consolidée à au moins deux des trois critères suivants :
- le nombre moyen de salariés est inférieur à 250 personnes sur l'ensemble de l'exercice concerné ;
- le total du bilan inférieur ou égal à 43 000 000 d'euros ; et
- le chiffre d'affaires annuel net inférieur ou égal à 50 000 000 d'euros.

Ces critères sont ceux prévus dans le cadre des lois du 17 décembre 2008 et du 6 avril 2010 sur l'instauration des comités d'audit et de rémunération dans les sociétés cotées.

La différence essentielle entre les divers types de sociétés cotées réside dans la durée de la période transitoire dont elles disposent pour se conformer au quota.

Cette tendance à l'application de règles différentes selon la taille de la société cotée se manifeste sur le plan non seulement belge mais aussi européen. A cet égard, il y a lieu de mentionner la directive sur le comité d'audit⁽¹⁰⁾ encore les propositions de réglementation en matière d'audit que le Commissaire européen Barnier envisagerait de prendre⁽¹¹⁾.

7 - Grandes sociétés cotées

Le quota est applicable à partir du premier jour du sixième exercice social qui commence après la publication de la loi au *Moniteur belge*.

9 Avis du Conseil d'Etat, 26 avril 2011, n° 49.473/AG, *Doc.parl.*, Ch., 2010-2011, n° 53-0211/07, p. 14.

10 Pour rappel, en son article 41, la directive 2006/43 sur l'audit prévoit la possibilité, sous certaines conditions, aux petites sociétés cotées d'attribuer les fonctions du comité d'audit au conseil d'administration.

11 Ainsi, on envisagerait le recours à l'audit conjoint pour les grandes sociétés cotées. A l'heure actuelle, il s'agirait des 10 sociétés cotées les plus importantes dans chaque pays et les sociétés cotées dont la capitalisation boursière ou les actifs dépasse 1 milliard d'euros.

Cela signifie que pour autant que la société ait un exercice social coïncidant avec l'année civile, le quota doit être atteint pour le 1er janvier 2017. Dès ce moment, s'il y a moins d'administrateurs d'un sexe déterminé, le prochain administrateur devra être de l'autre sexe.

La règle selon laquelle le nombre d'administrateurs d'un sexe différent est inférieur au quota légal et que la première assemblée générale qui suit doit constituer un conseil d'administration conforme au quota, est applicable à partir du premier jour du septième exercice social qui commence après la publication de la loi au *Moniteur belge*.

Dans le cadre de notre exemple, dans le cas où ladite assemblée générale ne régularise pas la situation, la suspension des avantages perçus par les administrateurs prend, dès lors, cours à partir du 1er janvier 2018.

8 - Petites sociétés cotées

Le quota d'un tiers est applicable à partir du premier jour du huitième exercice social qui commence après la publication de la loi au *Moniteur belge* soit le 1er janvier 2019, pour autant que la société ait un exercice social coïncidant avec l'année civile.

La règle selon laquelle le nombre d'administrateurs d'un sexe différent est inférieur au quota légal et que la première assemblée générale qui suit doit constituer un conseil d'administration conforme au quota, est applicable à partir du premier jour du neuvième exercice social qui commence après la publication de la loi au *Moniteur belge*.

Dans le cadre de notre exemple, dans le cas où ladite assemblée générale ne régularise pas la situation, la suspension des avantages perçus par les administrateurs prend, dès lors, cours à partir du 1er janvier 2020.

9 - Sociétés cotées pour la première fois

La loi du 28 juillet 2011 prévoit des mesures spécifiques pour les sociétés cotées pour la première fois. Le quota doit être respecté à partir du premier jour du sixième exercice social qui commence après cette admission.

Cette disposition est applicable à partir du premier jour de l'exercice social qui commence après la publication de la loi au *Moniteur belge*. Si l'on prend l'exemple d'une société cotée pour la première fois en décembre 2015, elle doit respecter le quota de 33 % pour le 1er janvier 2021 (pour autant que la société ait un exercice social coïncidant avec l'année civile).

B. Entreprises publiques autonomes

Sont visées Belgacom, S.N.C.B. Holding, Infrabel, Société nationale des Chemins de fer belges, bpost, Belgocontrol et la Loterie Nationale.

Pour les entreprises publiques autonomes, un régime particulier est prévu par les articles 2 et 5 de la loi du 28 juillet 2011. Il stipule qu'un tiers au moins des membres du conseil d'administration désignés par l'Etat belge ou par une société contrôlée par l'Etat belge sont de sexe différent de celui des autres membres.

Cette disposition est applicable à partir du premier jour de l'exercice social qui commence après la publication de la loi au *Moniteur belge*, dès lors, dès le 1er janvier 2012 (pour autant que l'entreprise ait un exercice social coïncidant avec l'année civile).

Il y a lieu de noter que si l'entreprise publique économique est cotée, les règles sur les quotas légaux applicables aux sociétés cotées jouent de façon cumulative. C'est notamment le cas pour Belgacom.

En ce qui concerne les sanctions, la loi du 28 juillet 2011 prévoit que si le quota n'est pas atteint, le prochain administrateur nommé doit être du sexe requis pour respecter ledit quota. A défaut, la loi du 28 juillet 2011 prévoit la nullité de la nomination de l'administrateur. Il en va de même dans le cas où une nomination a pour effet de faire baisser le nombre de ces administrateurs de sexe différent sous le quota. La suspension des avantages perçus par les administrateurs pour non-respect du quota légal n'a pas été retenue pour les entreprises publiques autonomes.

On peut s'interroger sur la situation particulière dans une société comme Belgacom où il y a une application combinée des règles sur les sociétés cotées et sur les entreprises publiques autonomes. Que se passera-t-il si le quota n'est pas atteint pour les administrateurs désignés par le secteur privé ? Qui sera visé par la clause de suspension des avantages ?

C. Evaluation de la présence des femmes

Selon l'article 6 de la loi du 28 juillet 2011, le Parlement réalisera une évaluation de la de l'influence de la loi sur la présence des femmes dans les conseils d'administration pendant la douzième année qui suit la publication de la loi au *Moniteur belge*.

Conclusion

La loi du 28 juillet 2011 conduira à une modification substantielle de la composition du conseil d'administration des sociétés cotées et des entreprises publiques autonomes.

Toutefois, l'égalité des chances entre hommes et femmes est un sujet complexe qui appelle des réponses de toutes les sphères de la société et doit porter sur l'éducation, la mobilité, les schémas mentaux, l'organisation du travail, le partage des responsabilités familiales, les infrastructures et les mentalités.

La période transitoire varie en fonction du type de société cotée.

Summary

The presence of women on the board of directors of listed companies and of autonomous state-owned companies has been in the spotlight especially in 2010 and 2011.

The need of their presence became official through the adoption of the law of 28 July 2011 amending the law of 21 March 1991 relating to the reform of some economic state-owned companies, the Belgian company Code and the law of 19 April 2002 relating to the rationalization of the operations and management of the National Lottery in order to guarantee the presence of women in the decision-making bodies of autonomous state-owned companies and listed companies.

With regard to listed companies, at least one-third of the members of the board of directors must be of a different gender than the other members. If the number of directors of a different gender is not reached, the following general meeting will need to compose a board of directors in compliance with the quota provisions.

A transition period is planned in order to give listed companies some time to comply with the new legislation. This period has been set taking into account the category of listed companies to which the affected company belongs.

Concerning autonomous state-owned companies, the law of 28 July 2011 lays down that at least one-third of the members of the board of directors appointed by the Belgian state or by a company controlled by the Belgian state must be of a different gender than the other members.

This provision takes effect as of the first day of the fiscal year beginning after the publication of the law in the Belgian Official Journal, starting on January 1 2012 (for companies with a calendar fiscal year).

Samenvatting

De vertegenwoordiging van vrouwen in de raden van bestuur van genoteerde vennootschappen en autonome overheidsbedrijven stond in het middelpunt van de actualiteit, vooral in 2010 en 2011.

Deze vertegenwoordiging werd geconcretiseerd door stemming van de wet van 28 juli 2011 tot wijziging van de wet van 21 maart 1991 betreffende de hervorming van sommige economische overheidsbedrijven, het Wetboek van vennootschappen en de wet van 19 april 2002 tot rationalisering van de werking en het beheer van de Nationale Loterij teneinde te garanderen dat vrouwen zitting hebben in de beslissingsorganen van de autonome overheidsbedrijven en de genoteerde vennootschappen.

Voor wat de genoteerde vennootschappen betreft, moet ten minste één derde van de leden van de raad van bestuur van een ander geslacht dan dat van de overige leden zijn. Indien het aantal bestuurders van een ander geslacht kleiner is dan het quotum, moet de eerstvolgende algemene vergadering een raad van bestuur samenstellen die aan het quotum voldoet.

Er werd voorzien in overgangsperiodes om de genoteerde vennootschappen de mogelijkheid te bieden aan de wettelijke vereisten te voldoen. Deze periode werd vastgelegd naar gelang de categorie van genoteerde vennootschap waartoe de betrokken vennootschap behoort.

Voor wat de autonome overheidsbedrijven betreft, bepaalt de wet van 28 juli 2011 dat ten minste één derde van de leden van de raad van bestuur die worden aangewezen door de Belgische Staat of door een door de Belgische Staat gecontroleerde vennootschap van een ander geslacht dan dat van de overige leden moeten zijn.

Deze bepaling is van toepassing vanaf de eerste dag van het boekjaar dat aanvangt na de bekendmaking van de wet in het Belgisch Staatsblad, en dus vanaf 1 januari 2012 (voor zover het boekjaar van de onderneming samenvalt met het kalenderjaar).

Vision on the European consultations on audit policy with regard to the ISAs

Europe and the ISAs (1996-2010)

In 1996, the European Commission (EC) initiated a harmonized approach to statutory auditing in the European Union (EU) by publishing its (first) Green Paper on “The Role, Position and Liability of the Statutory Auditor in the EU”⁽²⁾. The harmonization efforts have been accelerated after the financial reporting scandals (Enron, WorldCom, Parmalat, etc.), which had weakened the public credibility of the audit profession⁽³⁾.

The Policy conclusions, which the EC drew from the responses to this Paper, were included in the 1998 Communication “The Statutory Audit in the European Union, the way forward”⁽⁴⁾. That Communication proposed the creation of an EU Committee on Auditing that would develop further action in close co-operation between the accounting profession and member states. One of the objectives of this Committee was to improve the quality of the statutory audit by promoting the use of international auditing standards. On the basis of the work of this Committee, the EC issued the 2000 Recommendation on “Quality Assurance for the Statutory Auditor in the EU”⁽⁵⁾ and the 2002 Recommendation about “Statutory Auditors’ Independence in the EU”⁽⁶⁾.

In its communication in 2003 on “Modernising Company Law and Enhancing Corporate Governance in the EU – A plan to move forward”⁽⁷⁾, the EC defined its priorities, e.g. in relation to ISAs:

“(…) strengthening public oversight of auditors at Member State and EU level, requiring ISAs for all EU statutory audits (...) and the creation of an EU Regulatory Committee on Audit, to complement the revised legislation and allow the speedy adoption of more detailed binding measures” and “The Commission envisaged the use of ISAs as a requirement for all EU statutory audits (...). However a successful implementation of a binding requirement to

apply ISAs in the EU (...) requires the completion of a number of preliminary actions: the update and completion of the analysis of differences between ISAs and national audit requirements; the development of a set of principles (framework) for the assessment of ISAs; the availability of high quality translations into all Community languages.”

On 17th May 2006, the European Parliament and the Council have adopted the new Directive on statutory audit (the “Audit Directive”) of annual accounts and consolidated accounts⁽⁸⁾, which replaces the “8th” Council Directive 84/253/EEC of 10 April 1984. The Audit Directive of 2006 reflects a principles-based approach on auditing matters and aims at reinforcing and harmonising the statutory audit function throughout the EU. One way of reinforcing the confidence in the functioning of the European capital markets, is to enforce the use of ISAs for all statutory audits to be conducted in the EU, through a process of adoption of the ISAs, named “endorsement”⁽⁹⁾. The Audit Directive favours the principle “*an audit is an audit*” (cf. *infra*), although it provides the European Commission with some discretionary decision power as to the enforcement of a standardized European auditor’s report for financial statements prepared in accordance with international financial reporting standards as adopted in the European Union.

On 22 June 2009, the EC launched a first public consultation on the adoption of the ISAs, accompanied by the publication of a study performed by the University of Duisburg-Essen on the cost/benefit ratio of such an adoption. The study concluded that an adoption of the ISAs would contribute to the credibility and quality of financial statements and to audit quality in the EU and to a greater acceptance of audit reports outside of their home jurisdictions within and outside of the EU⁽¹⁰⁾. A summary of the results of this consultation has been published in 2010⁽¹¹⁾ and will be presented hereafter.

Dries SCHOCKAERT
Director PwC⁽¹⁾
Member Auditing Standards
Commission IBR-IRE

1 This article is written in the author’s personal name. Therefore, any remaining misstatements (of fact) are attributable only to the author.

2 Green Paper of 28 October 1996, *O.J.E.U.*, C 321, p. 1.

3 Cf. D. SCHOCKAERT, “ISA. Een antwoord op de vertrouwenscrisis”, *Bank Fin.*, September 2004, n° 4, p. 219-224.

4 Commission’s Communication of 8 May 1998, *O.J.E.U.*, C 143, p. 12-16.

5 Recommendation of 31 March 2001, *O.J.E.U.*, L 091, p. 91.

6 Recommendation of 19 July 2002, *O.J.E.U.*, L 191, p. 22.

7 Commission’s Communication of 21 May 2003, COM(2003) 284 final, *O.J.E.U.*, C 236, p. 2-13.

8 Directive 2006/43/EC of the European Parliament and of the Council of 17 May 2006 on statutory audits of annual accounts and consolidated accounts, amending Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC and repealing Council Directive 84/253/EEC, *O.J.E.U.*, 9 June 2006, L 157/87.

9 For more technicalities related to the “endorsement process” and the linkage with the so-called “comitology” procedure, see N. HOUYOUX and D. SCHOCKAERT, “International Standards within the European Union”, *Forum Financier, Revue bancaire et financière*, n° 8, December 2007, p. 510-524 (article also published on IFAC’s website www.ifac.org/Library/ArticleFiles/BFW2007_08_schockaert_en_houyoux.pdf).

10 It should be noted that this study focuses on audits performed by larger audit firms, thereby including little or no data related to smaller audit firms.

11 Summary of comments, Consultation on the adoption of the International Standards on Auditing, Directorate General for Internal Market and Services, March 2010, 23 p.

The Belgian Institute of Registered Auditors (IBR-IRE) has set up a program of developing an auditing tool for use by the smaller auditing firms in Belgium, in order to assist in the application of the ISAs, by providing examples of letters, risk assessment matrices, auditing response modules, etc.

---

12 Summary of Responses Green Paper, Audit Policy – Lessons from the Crisis, European Commission, Brussels, 4 February 2011, 36 p.

13 In accordance with the Belgian auditing standard in connection with the application of ISAs in Belgium, the ISAs will also have to be applied on audits of the financial statements of public interest entities (PIEs) for the years ending on or after 15 December 2012. It should also be noted that this timing might still be influenced by any decision the Minister of Economy might take before the end of December 2011. Furthermore, in accordance with the current auditing standards applicable in Belgium, ISAs may already be used as a basis for the audit, provided the financial statements are prepared in accordance with IFRS (mostly consolidated financial statements). Last but not least, the ISAs are also used in connection with audits of financial statements of Belgian financial institutions (see the IBR-IRE standard related to the cooperation to the Belgian prudential oversight system).

14 The reader will also note that the IAASB has launched a consultation paper in relation to auditor's reports, *Enhancing the Value of Auditor Reporting: Exploring Options for Change*, see <http://ifac.org/Guidance/EXD-Details.php?EDID=0163>.

Last but not least, one year later (13 October 2010), the newly elected EC published a (second) green paper "Audit Policy; Lessons from the Crisis" and launched a public consultation, which also included the topic of the possible adoption of ISAs in the EU. A summary of the results thereof has been published in 2011 and are also dealt with hereafter ⁽¹²⁾.

Results of the ISA consultations – overview and comment

A. Public Consultation of 2009

1 - An audit is an audit

The 2009 consultation resulted in an overwhelming support for the adoption of ISAs at the EU level, *i.e.* for the application of ISAs to the statutory audits of all companies, thereby applying the principle "an audit is an audit", *i.e.* the same degree of (reasonable) assurance is obtained when performing a (statutory) audit of a EU company.

Note that this point of view is shared by the board of the Institute of Registered Auditors (IBR-IRE) in Belgium. This principle does, however, *not* mean that all audits should be applied in exactly the same way, as not only circumstances for small and bigger audits are undoubtedly different, requiring a "scalable" approach in practice, but sometimes the applicable regulation (*e.g.* in relation to the audits of financial statements of banks) might be more demanding. The principle only refers to the fact that the (reasonable) assurance expressed in the auditor's report of a bigger company should be the same assurance expressed in the auditor's report of a smaller company, provided the same auditing standards (*in casu* the ISAs) are applied. In Belgium, the ISAs will be applied to *all* statutory audits for the years ending on or after 15 December 2014 ⁽¹³⁾.

2 - Amendments to the ISAs

Most respondents favoured to keep any amendments to the ISAs, if any, to a minimal level. The guidance material, included in a separate section of the ISAs called "Application and other explanatory material", should, according to a vast majority of the respondents, be adopted by the EC as well as this will be a helpful tool for the European audit firms in complying with the principle "an audit is an audit".

This view confirmed that this material is vital in having auditors and audit firms understand how the ISAs should be applied consistently from the IAASB's point of view. Let us not forget that these standards, instead of being cooking books, are principles-based. This means that the application of the ISA requirements, using the principles of *e.g.* professional scepticism and professional judgement, will need to be guided in an appropriate direction towards achieving audit quality, acknowledging that such application will always depend on the circumstances of the audit at hand.

3 - ISAs as adopted in the EU

If the ISAs were to be adopted without any add-ons or carve-outs, the European auditor's reports should refer to ISAs in short. If, however, the EC would tend to create additional requirements or to carve out some of the existing ones, many respondents take the view that a reference in the auditor's reports to "ISAs as adopted in the EU" would be preferable. As is the case with IFRS, ISAs will need to follow a legislative process in order to become part of the EU legislation, which, by definition, will take time and will create time gaps between the effective date of a future new ISA and the date of mandatory application, if any, by virtue of a European regulation enforcing the use of the ISAs for statutory audit purposes.

Therefore, the use of the qualifier "as adopted in the EU" will be inevitable, even if the EC would decide not to create add-ons or carve-outs to the ISAs as approved by the International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB). This view is consistent with the majority view of the respondents. For reasons of being exhaustive, please note that this does not exempt any EU Member state to decide to create additional requirements or to keep the existing ones related to the second part of the auditor's report referring to any specific national requirements on which the auditor is supposed to report, aside matters related to the true and fair view of the financial statements ⁽¹⁴⁾. Furthermore, any specific legal obligations, *e.g.* related to going concern matters to be reported in the director's report, have no direct linkage with the application of the ISAs as such and will, therefore, not alter the application of the ISAs in the European Union.

4 - Small and Medium Sized Practitioners (SMPs)

Some of the respondents raised concerns in relation to the cost and administrative implications of the application of ISAs by small and medium-sized practitioners (SMPs), given the fact that these practitioners do not always dispose of the infrastructure and tools that are available to bigger-sized audit firms.

In this context, the Belgian Institute of Registered Auditors (IBR-IRE) has set up a program of developing an auditing tool (on paper) for use by the smaller auditing firms in Belgium, in order to assist in the application of the ISAs, by providing examples of letters, risk assessment matrices, auditing response modules, *etc.* Furthermore, in 2011, for the 7th consecutive time, the Institute organises ISA training courses which are open for the audit profession at large, thereby offering a broad range of topics covered by the ISAs.

5 - ISQC-1 or not?

The majority of the respondents consider the inclusion of ISQC-1 in the ISA adoption procedure essential, given the interrelationships between this standard and the ISA 220 on audit quality. As the application of ISQC-1 aims at achieving a certain

standard of quality within an audit firm, regardless of its engagements performed, it is of the utmost importance for the audit profession as a whole that as many audit firms as possible would adhere to this standard, even regardless of a future EC adoption of ISAs and ISQC-1.

Of course, the implementation of this quality standard at the firm level will have severe implications for those audit firms not having applied the standard previously. In Belgium, a working party of the IBR-IRE is developing an ISQC-1 compliant module for audit firms intending to apply ISQC-1 for the first time, incorporating documents to deal with e.g. an internal quality review of the audit file for listed entities (as required by ISA 220) by another audit partner than the one responsible for the audit under review.

For smaller firms with few partners, *in casu* SMPs or sole practitioners, the apparent solution might be to create working agreements (“networks”) between smaller firms, so that the internal quality review could be organized at the network level. Furthermore, this IBR-IRE working party has also launched a questionnaire amongst its members in order to inquire as to the issues/difficulties related to the ISQC-1 implementation encountered by the SMPs.

6 - Adoption of ISAs or not?

An overwhelming majority (91 %) of the respondents favours the adoption of ISAs at the EU level. 78 % of these respondent were in favour of the option whereby ISAs should apply to all statutory audits in the EU, *i.e.* to roughly 1.600.000 to 1.800.000 companies in the scope of the 4th European accounting Directive (referring again to the principle “an audit is an audit”). The respondents believe that investor confidence should not be undermined by creating different categories of reasonable assurance for audits performed at the EU level, and that consistent audit quality should be delivered throughout the EU underpinning the confidence in the reliability of EU financial reporting.

No consensus, however, is expressed by respondents in terms of the timing for the ISA adoption process. Concerns have been expressed that SMPs might need additional time for preparation purposes. A good example of providing sufficient time for smaller audit firms to adapt to the ISA environment can be found in Belgium, with the split introduction of ISAs (for PIEs by the end of 2012, and for all statutory audits by the end of 2014, *cf. supra*, note 13).

Nevertheless, as already stated in 2003, a *conditio sine qua non* for the adoption of the ISAs is the finalization of the translation of these standards in all EU languages. In this respect, IBR-IRE has been implicated in the translation projects related to the Dutch and the French language, in close collaboration with the High Council for the Economic Professions (HREB-CSPE), the Dutch Institute NBA

(Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants, previously NIVRA and NOvAA), the Dutch supervisory authority (AFM), the translation service of the EC (DG Translations) and the International Federation of Accountants (IFAC). These Dutch-French projects were already finalized in December 2009 and the results thereof can be found on IBR-IRE’s website ⁽¹⁵⁾.

B. Public Consultation of 2010

In the responses to the 2010 EC consultation related to the green paper “Audit Policy; Lessons from the crisis”, the following additional matters related to ISA adoption were mentioned:

1 - Adoption through a binding instrument

The European audit profession strongly supports the adoption of ISAs through a legally binding instrument, e.g. through a European Regulation which is effective immediately in the Member states’ territory. Another approach, not favoured in the context of the responses to this public consultation, refers to the use of a European Recommendation or Directive, whereby each Member state still has the opportunity, resp. the requirement (*obligation of means*), to incorporate the stipulations into its territory legislation, thereby leaving a lot of discretionary power to the Member states in terms of the harmonization of the auditing standards within the EU.

In order for a Regulation to be approved at the European level, a technical and complex procedure of “Comitology” ⁽¹⁶⁾ is to be followed, providing the European Parliament and the Council of the EU with the power needed to approve the text proposed by the EC.

2 - Governance of the auditing standard setter

Some investors have raised an issue related to the governance of the IAASB and asked for a review thereof.

These comments, however, do not take into account the already established new governance stipulations of IFAC, back more than 5 years ago, when a Public Interest Oversight Board (PIOB) was installed approving all final pronouncements of the IAASB (and other standard setting bodies within IFAC), after an exposure draft process and a process of approval by the IAASB. One of the PIOB’s central tasks is to verify whether the “due standard setting process” is respected, e.g. whether comments raised as a result of the exposure draft process have been appropriately responded to in the final text approved by the IAASB, and whether any comments made by the IAASB Consultative think tank, called Consultative Advisory Group (CAG), have been appropriately discussed during the IAASB’s meetings.

3 - Legal environment neutrality of ISA adoption

Some of the preparers of financial information have expressed their concern that ISAs will create ad-

---

An overwhelming majority (91 %) of the respondents favours the adoption of ISAs at the EU level. 78 % of these respondent were in favour of the option whereby ISAs should apply to all statutory audits in the EU.

---

15 Cf. www.ibr-ire.be/fra/documentatie_vertalingen_ISA.aspx and www.ibr-ire.be/ned/documentatie_vertalingen_ISA.aspx.

16 This is explained in the article of N. HOUYOUX and D. SCHOCKAERT, “International Standards within the European Union”, December 2007, referred to above.

No consensus, however, is expressed by respondents in terms of the timing for the ISA adoption process. Concerns have been expressed that SMPs might need additional time for preparation purposes.

---

ditional requirements for companies responsible for the preparation and approval of the financial information to be audited, e.g. interfering with the stipulations from the territory companies' code.

This comment is a very interesting one, questioning whether there are any ties between what the auditor is required to perform within his audit and any additional requirements placed on, e.g. a company's management, in order to arrive at the performance of a quality audit.

In my personal view, "neutrality" of auditing standards should be interpreted in terms of auditing procedures clearly not interfering with local companies' code requirements. Let us not forget, however, that a large number of requirements of the clarity ISAs incorporate a phrase like "*unless it is prohibited by local law or regulation*", indicating the fact that auditing standards will never replace applicable local law and regulation.

Therefore, if a European Regulation is to be introduced for the adoption of the ISAs in the EU, these ISAs will directly be part of European law (such as IFRS adopted in the EU), and therefore will have an immediate effect, as stated before, in all EU territories involved. Consequently, it is of the utmost importance that there is no conflict between the European legislation on the one hand and the future Clarity ISAs on the other hand. Let us also not forget that the EC disposes of a permanent public member within the IAASB, who is able to voice his/her opinion whenever necessary upon such matters.

Last but not least, the following matters are also vital, provided a qualitative audit is to be performed under an ISA regime:

- there is a clear need for a letter of engagement (ISA 210), which will create extra requirements for the audited entity's management;
- there is an apparent need for a signed letter of representation (ISA 580). Although the signing thereof cannot be enforced, generally speaking, there will be consequences for not signing the letter of representation, going as far as formulating a disclaimer of opinion in the auditor's report, as some of these representations are considered vital or, otherwise stated, necessary audit evidence; and
- for the purpose of information to be provided to the public at large, in the context of an auditor's final report, a separate paragraph is to be included in the auditor's report in relation to management's responsibilities (ISA 700).

As the auditor needs to be independent from the audited entity's management, the auditor cannot be held accountable for the preparation and presentation of the audited financial statements. Therefore, the ISAs clearly state that it is the overall objective of the auditor to obtain sufficient and appropriate audit evidence on whether the financial statements are free from material misstatement. Once reasonable assurance is obtained, it can be expressed through the audit opinion, whether the financial state-

ments give a true and fair view in accordance with the general purpose financial reporting framework.

These three matters are of vital importance for any qualitative audit and cannot be eliminated because of so-called "non neutrality" of auditing standards. Let us not forget that preparers and auditors, as is the case with the final users, are part of the so-called financial reporting supply chain, whereby each party is responsible for a distinct phase in this supply chain, leading ultimately to financial information that can be consulted by a user and which, in the end, can be trustworthy (in terms of true and fair view) when making economic decisions based on this historical financial information.

Lessons to draw

European history on ISAs has proven to be a long one, as for more than 15 years now discussions are held in relation to a possible ISAs adoption within the EU. Most of the respondents to the consultations issued by the EC favour the use of a Regulation, whereby the ISAs will be incorporated within the EU legislation.

Furthermore, there is no clear message on the exact date of ISA adoption by the EU, but there is certainly a clear wave of preparation on the way, as:

- smaller practitioners are being provided the necessary tools to cope with any implementation issues they might face;
- translation efforts are done by e.g. our Belgian Institute in close collaboration with relevant partners;
- Audit Quality is preferred, as the adoption of ISAs will also involve the adoption of ISQC-1; and
- all actors within the financial reporting supply chain understand that certain requirements are to be met in order to arrive at a quality audit, *in casu* the acceptance of certain responsibilities associated with their role in this chain.

Samenvatting

Sinds 1996 wordt getracht het gebruik van de internationale controlestandaarden (*International Standards on Auditing*, ISA's) binnen de Europese Unie (UE) te harmoniseren. In de context van de financiële crisis heeft de Europese Commissie recentelijk over dit en aanverwante onderwerpen twee afzonderlijke openbare raadplegingen georganiseerd waaruit blijkt dat de ondervraagden de handhaving van het beginsel "een audit is een audit" massaal steunen. Deze steun is niet alleen gebaseerd op kwalitatieve doeleinden (controlekwaliteit) maar ook op het feit dat dit beginsel de Europese regelgevende instanties beter in staat stelt om deze internationale standaarden op te volgen en te handhaven.

Een meerderheid van de ondervraagden heeft daarom de voorkeur gegeven aan de optie waarbij de ISA's zouden dienen te worden toegepast op alle wettelijke controles binnen de EU, dit wil zeggen op ongeveer 1.600.000 tot 1.800.000 bedrijven en dit binnen het bestek van de Vierde Europese Boekhoudrichtlijn. Bovendien zouden amendementen op deze standaarden, aangenomen op nationaal vlak, tot een minimum moeten worden beperkt. Hoewel de manier waarop de officiële invoering van de ISA's in de EU zal plaatsvinden (Verordening of Richtlijn) nog niet geregeld is, worden argumenten aangevoerd ten gunste van een verordening.

Een belangrijk feit hierbij is dat kleine en middelgrote bedrijfsrevisorenkantoren (SMPs) niet altijd beschikken over de voorhanden zijnde infrastructuur en middelen tot invoering van de internationale standaarden. Daarom moeten op het niveau van het auditberoep – zoals dit in België al het geval is – bijzondere inspanningen worden geleverd om deze kleinere kantoren bij te staan bij de organisatie van opleidingsseminaries en om ze in te lichten over de op de markt beschikbare controle-instrumenten.

Aangezien de kwaliteit van de verrichte werkzaamheden primeert, zou de toekomstige invoering van de ISA's beslist gepaard moeten gaan met de invoering van de ISQC1 binnen bedrijfsrevisorenkantoren. Onder de ondervraagden bestaat er echter geen overeenstemming over het tijdstip van invoering van de ISA's.

Résumé

Des efforts d'harmonisation concernant l'emploi des normes internationales d'audit (*International Standards on Auditing*, normes ISA) au sein de l'Union Européenne (UE) sont entrepris depuis 1996. Plus récemment, deux consultations publiques à ce propos et autres sujets connexes ont été organisées par la Commission Européenne (CE) dans le contexte de la crise financière. Il s'avère que les répondants ont témoigné d'un soutien massif au maintien du principe « un audit est un audit ». Ce soutien n'est pas uniquement dû à des objectifs qualitatifs (qualité de l'audit) mais aussi au fait que ce principe facilite la tâche aux législateurs européens en ce qui concerne le suivi et la mise en application de ces normes internationales.

Par conséquent, la plupart des répondants favorisent l'option selon laquelle les normes ISA devraient être appliquées dans tous les contrôles légaux dans l'UE, c'est-à-dire entre 1 600 000 et 1 800 000 entreprises selon la portée de la quatrième directive européenne en matière comptable. De plus, le nombre d'amendements des Etats membres à ces normes doit être maintenu au niveau minimum. Ceci signifie que, bien que le moyen législatif d'introduction des normes ISA dans l'UE soit toujours source de débats (règlement ou directive), l'emploi d'un règlement est privilégié.

Un fait important à cet effet est que les PMC (cabinets de petite et moyenne taille) ne disposent pas toujours de l'infrastructure et des outils d'implémentation des normes internationales. Pour cette raison, et à l'instar de ce qui se passe déjà en Belgique, des efforts particuliers devront être faits afin d'aider les plus petits cabinets à organiser des séminaires de formation et de les informer des outils disponibles sur le marché.

Puisque la qualité du travail doit prévaloir, l'adoption future des normes ISA devrait absolument inclure l'adoption de la norme ISQC1. Il n'y a par ailleurs pas encore de consensus exprimé par les répondants au sujet de l'agenda du processus d'adoption des normes ISA.

Nieuwe wetgeving voor Belgische vastgoedbevaks / sicafi

Kathleen DE BRABANDER
Bedrijfsrevisor
Partner Deloitte Bedrijfs-
revisoren

Astrid PEETERS
Advocaat Laga

Michael VAN GILS
Senior manager Deloitte
Belastingconsulenten

Toen de Belgische wetgever in 1995 een specifieke wetgeving uitwerkte voor vastgoedbevaks was ons land een pionier: de belegger kreeg de kans om te beleggen in beursgenoteerde, gediversifieerde en professioneel beheerde vastgoedportefeuilles. De regels wijzigden echter amper en ze waren aan een inhaalbeweging toe. Met het nieuwe koninklijk besluit van 7 december 2010 met betrekking tot vastgoedbevaks krijgen de Belgische bevaks instrumenten waardoor ze zich nu sneller, soepeler en sterker kunnen ontwikkelen. Zo werd er een grotere toegankelijkheid tot de kapitaalmarkt gecreëerd alsook de mogelijkheid om institutionele bevaks op te richten.

Na een korte schets van het wettelijk kader belichten we in deze bijdrage vooreerst de voornaamste kenmerken van de Belgische openbare vastgoedbevak en de meest relevante nieuwigheden ter zake geïntroduceerd in het nieuwe koninklijk besluit van 7 december 2010⁽¹⁾. Vervolgens wordt de mogelijkheid om een institutionele bevak op te richten toegelicht. Tot slot bespreken we het fiscale regime van de openbare en institutionele vastgoedbevak.

Wettelijk kader

Een vastgoedbevak is een beursgenoteerde beleggingsvennootschap met een vast kapitaal die hoofdzakelijk in vastgoed belegt. Het statuut van de vastgoedbevak werd in ons rechtstelsel geïntroduceerd in Boek III van de wet van 4 december 1990 op de financiële transacties en de financiële markten⁽²⁾. Belgische beleggingsinstellingen verkregen hiermee de uitdrukkelijke mogelijkheid om te beleggen in de beleggingscategorie "vastgoed". Met het koninklijk besluit van 10 april 1995 werd het statutair kader, de verplichtingen en verbodsbepalingen van de vastgoedbevaks uitgewerkt. Dit wettelijk kader werd recent gewijzigd door het koninklijk besluit van 7 december 2010 dat inwerking trad op 7 januari 2011, mits een aantal overgangsmaatregelen.

Kenmerken van de Belgische openbare vastgoedbevak

A. Algemeen

Een vastgoedbevak dient door de *Financial Services and Markets Authority* (FSMA) als beleggingsinstelling erkend te worden en is onderworpen aan het toezicht van de FSMA. Het inschrijvingsdossier dient heel wat informatie te bevatten, zoals onder meer de statuten, een omschrijving van de vennootschapsorganen, bestuurders en effectieve leiding, een beschrijving van de beleidsstructuur alsook van de administratieve, boekhoudkundige,

financiële en technische organisatie van de bevak en een uitwerking van het financieel plan over drie jaar.

Een vastgoedbevak dient te beleggen in vastgoed. Vastgoed omvat niet enkel onroerende goederen en zakelijke rechten op onroerende goederen: ook optierechten op vastgoed, aandelen uitgegeven door vastgoedvennootschappen, aandelen van andere vastgoedbevaks en vastgoedcertificaten vallen onder de definitie van vastgoed.

Een vastgoedbevak moet verplicht genoteerd worden op de beurs na maximaal één jaar vanaf de erkenning als vastgoedbevak door de FSMA. De promotoren van de openbare vastgoedbevak – dit zijn de personen die een exclusieve of gezamenlijke controle uitoefenen over de openbare vastgoedbevak – moeten erop toezien dat ten minste 30 % van de stemrechtverlenende effecten van de openbare vastgoedbevak continu en permanent in het bezit zijn van het publiek vanaf één jaar na erkenning. In het kader van de beursintroductie wordt aan de commissaris van de vastgoedbevak gevraagd om bepaalde cijfergegevens in het prospectus, zoals de geprojecteerde financiële staten over drie jaar, na te zien.

B. Bestuur in het uitsluitend belang van de aandeelhouders

Als openbare beleggingsvennootschap dient de vastgoedbevak autonoom en in het uitsluitend belang van haar aandeelhouders bestuurd te worden. Om de aandeelhouder beter te beschermen is de bevak onderworpen aan heel wat regelgeving wat betreft deugdelijk bestuur en beleggingsbeleid⁽³⁾.

Bovenop de vereisten die gelden voor alle genoteerde vennootschappen, legt het koninklijk besluit van 7 december 2010 bijkomende maatregelen op ter bevordering van het deugdelijk bestuur. Zo dient de raad van bestuur van de openbare vastgoedbevak minstens drie bestuurders te tellen die onafhankelijk zijn in de zin van artikel 526ter Wetboek van vennootschappen. De vaste vergoeding van de bestuurders en de effectieve leiders mag niet worden bepaald in functie van de door de openbare vastgoedbevak of haar dochtervennootschappen uitgevoerde verrichtingen. Wordt er een variabele vergoeding toegekend op basis van de resultaten, dan mag enkel het geconsolideerde (of enkelvoudige indien consolidatie niet van toepassing is) nettoresultaat in aanmerking genomen worden. Om een deugdelijk bestuur te waarborgen zijn er ook heel wat regels ter voorkoming van belangenconflicten, zowel voor de bestuurders en

1 Koninklijk besluit van 7 december 2010 met betrekking tot vastgoedbevaks (BS 28 december 2010).

2 De bepalingen vervat in Boek III van de wet van 4 december 1990 werden vervangen door de bepalingen van de wet van 20 juli 2004 betreffende bepaalde vormen van collectief beheer van beleggingsportefeuilles (de "ICB-Wet").

3 KB 7 december 2010, Titel II, Hoofdstuk II, Afdeling 1 Bestuur, Afdeling 4 Vergoedingen, provisie en kosten en Afdeling 5 Voorkoming van belangenconflicten.

uitvoerend management, alsook voor de vastgoeddeskundige die het vastgoed periodiek waardeert (cf. *infra*). Zo kunnen deze personen niet optreden als tegenpartij bij verrichtingen met de openbare vastgoedbevak of met een van haar dochtervennootschappen, noch kunnen zij enig vermogensvoordeel halen uit een verrichting.

Gelet op het steeds primerende belang van de aandeelhouders van de openbare vastgoedbevak mag deze slechts rechtstreeks of onrechtstreeks aandelen bezitten in vastgoedvennootschappen, op voorwaarde dat de openbare vastgoedbevak over dit vehikel een exclusieve of gezamenlijke controle uitoefent. *Het nieuwe koninklijk besluit legt grenzen op binnen dewelke de openbare vastgoedbevak andere vastgoedvennootschappen kan controleren zonder er het volledige kapitaal van te bezitten:*

- zo is het uitgesloten dat de gezamenlijke controle over een vastgoedvennootschap wordt uitgeoefend door twee openbare vastgoedbevaks;
- wat de dochtervennootschappen betreft die exclusief gecontroleerd worden maar waarvan een deel van het kapitaal rechtstreeks of onrechtstreeks wordt aangehouden door een derde, geldt een limiet voor de waarde van de minderheidsbelangen die in alle exclusief gecontroleerde dochtervennootschappen samen worden aangehouden, met name 30 % van het geconsolideerde nettoactief; en
- voor gezamenlijk gecontroleerde dochtervennootschappen mag de totale waarde van deze deelnemingen niet meer bedragen dan 20 % van het geconsolideerde actief van de openbare vastgoedbevak en zijn er bijzondere regelingen voorzien voor het geval een *deadlock* zou ontstaan binnen een gezamenlijk gecontroleerde dochtervennootschap⁽⁴⁾.

C. Beleggingsbeleid en diversificatieplicht

Reeds met het koninklijk besluit van 10 april 1995 werd een diversificatieplicht van de beleggingen in vastgoed opgelegd ter bescherming van de aandeelhouder. Zo mag niet meer dan 20 % van de totale vastgoedactiva op geconsolideerde basis in één enkel "vastgoed geheel" belegd worden, *i.e.* goederen met een beleggingsrisico dat als één risico dient beschouwd te worden. Criteria inzake spreiding van de activa per type van vastgoedbelegging, per geografische streek en per categorie van huurder dienen in de statuten opgenomen te worden. De risicospreiding wordt door de FSMA getoetst op grond van onder meer de ligging van het vastgoed, van het uiteindelijke tegenpartijrisico en het economische marktrisico. De FSMA kan eventueel een (voorwaardelijke) afwijking toestaan op voormelde 20 %-bepanking, voor een periode van maximum twee jaar vanaf de datum van inschrijving, of wanneer de bevak aantoonde dat een dergelijke afwijking, in het belang is van haar aandeelhouders, of nog wanneer zij aantoonde dat de afwijking verantwoord is gezien de specifieke

kenmerken, aard en omvang van de belegging. Een dergelijke afwijking impliceert wel een verlaging van de toegelaten schuldgraad (cf. *infra*) tot 33 %.

*Met het koninklijk besluit van 7 december 2010 wordt het beleggingsbeleid verder uitgewerkt. Zo wordt nu bepaald dat de openbare vastgoedbevak en haar dochtervennootschappen alleen bijkomend of tijdelijk mogen beleggen in effecten die niet als vastgoed kwalificeren, en bovendien mogen zij niet-toegewezen liquide middelen bezitten. Er wordt ook bepaald onder welke voorwaarden de openbare vastgoedbevak en haar dochtervennootschappen afdekkinginstrumenten, zoals *interest rate swaps*, mogen kopen of verkopen. Het onderschrijven van dergelijke instrumenten is enkel toegelaten in het kader van het indekken van rente- en wisselkoersrisico's.*

De openbare vastgoedbevak en haar dochtervennootschappen mogen als leasingnemer overeenkomsten van onroerende leasing sluiten. Alleen voor wat betreft de openbare bevak, en voor zover er geen koopoptie is verleend, mag de netto-investering in die overeenkomsten op het ogenblik van het afsluiten ervan niet meer bedragen dan 10 % van de activa van de bevak. Het in leasing geven van onroerende goederen met een koopoptie mag enkel als bijkomende activiteit, behalve indien die onroerende goederen bestemd zijn voor doeleinden van algemeen belang, met inbegrip van sociale huisvesting en onderwijs.

De verbodsbepaling in het koninklijk besluit van 10 april 1995 om op te treden als "bouwpromotor" is in het koninklijk besluit van 7 december 2010 overgenomen: noch de vastgoedbevak, noch haar dochtervennootschappen mogen zich engageren in ontwikkelingsactiviteiten met de bedoeling om gebouwen op te trekken en die achteraf te verkopen om een ontwikkelingswinst op te strijken, behalve indien het om occasionele verrichtingen gaat en het vastgoed minstens vijf jaar in het patrimonium gehouden wordt.

D. Inventaris en waardering door een vastgoeddeskundige

Een belangrijk kenmerk van de vastgoedbevak betreft de waardering van het vastgoed: een of meerdere onafhankelijke vastgoeddeskundigen dienen over te gaan tot de periodieke en occasionele waardering van het vastgoed aan reële waarde. Deze deskundige dient over de vereiste professionele betrouwbaarheid en passende ervaring te beschikken en de overeenkomst die afgesloten wordt met de deskundige dient overhandigd te worden aan de FSMA.

Het koninklijk besluit van 7 december 2010 beschrijft op omstandige wijze wanneer de deskundige van de openbare vastgoedbevak dient over te gaan tot de periodieke en occasionele waarderingen van bepaalde vastgoedelementen, onder meer op het einde van elk boekjaar met een actualisatie van de vastgoedwaarderingen per kwartaal. De vastgoedbevak

---

Om de aandeelhouder beter te beschermen is de bevak onderworpen aan heel wat regelgeving wat betreft deugdelijk bestuur en beleggingsbeleid.

Opdat bevaks zich sneller en soepeler zouden kunnen ontwikkelen en sneller op investeringskansen zouden kunnen ingrijpen, voorziet het koninklijk besluit van 7 december 2010 in een kapitaalverhoging met beperking of opheffing van het voorkeurrecht, zij het onder voorwaarden, zodat een kapitaalverhoging kan gerealiseerd worden in ongeveer drie dagen.

---

krijgt de mogelijkheid om deze driemaandelijke waarderingen zoveel als mogelijk te gebruiken in het kader van de occasionele waarderingen, voor zover de deskundige bevestigt dat de onderliggende premissen niet zijn veranderd.

Bovendien bevat het koninklijk besluit van 7 december 2010 regels met betrekking tot de waardering van bepaalde vastgoedelementen, telkens wanneer de openbare vastgoedbevak of haar dochtervennootschappen wensen over te gaan tot een verwerving of overdracht van dergelijke vastgoedelementen.

De rol van de onafhankelijke vastgoeddeskundige is uiterst belangrijk. Bijgevolg moet de onafhankelijkheid van de deskundige op passende wijze gewaarborgd worden en mag de vergoeding van de deskundige niet afhangen van de waarde van het vastgoed dat hij aan een expertise onderwerpt.

Het koninklijk besluit van 7 december 2010 stelt bijkomende eisen aan de onafhankelijkheid van de deskundige en voert een dubbele rotatievereiste in, met name zowel ten aanzien van de persoon van de deskundige als ten aanzien van het door hem gewaardeerde vastgoed. Zo kan de deskundige slechts worden benoemd voor een hernieuwbare termijn van drie jaar. Bovendien mag de deskundige slechts gedurende een periode van maximaal drie jaar met de waardering van een welbepaald vastgoed worden belast, waarna een cooling-off periode van drie jaar in acht moet worden genomen met betrekking tot ditzelfde vastgoed. Indien de deskundige een rechtspersoon is, geldt dit rotatiesysteem echter enkel ten aanzien van de natuurlijke personen die de rechtspersoon vertegenwoordigen.

E. Kapitaal en effecten

Onder het koninklijk besluit van 10 april 1995 gold een verplicht voorkeurrecht voor de bestaande aandeelhouders in geval van een kapitaalverhoging door inbreng in geld. Opdat bevaks zich sneller en soepeler zouden kunnen ontwikkelen en sneller op investeringskansen zouden kunnen ingrijpen, voorziet het koninklijk besluit van 7 december 2010 in een kapitaalverhoging met beperking of opheffing van het voorkeurrecht, zij het onder voorwaarden, zodat een kapitaalverhoging kan gerealiseerd worden in ongeveer drie dagen⁽⁵⁾.

Tevens kan een bevak voortaan converteerbare obligaties uitgeven alsook een keuzedividend toekennen, waarbij de aandeelhouder beslist of hij het dividend in cash wenst te ontvangen dan wel wil omzetten in nieuwe aandelen van de bevak. In dit laatste geval kunnen de liquide middelen aldus ingezet worden om investeringsplannen te financieren.

Het koninklijk besluit van 10 april 1995 voorzag reeds een minimum uitgifteprijs bij kapitaalverhogingen tegen inbreng in natura. *De eerdere rechtsonzekerheid of deze minimum uitgifteprijs dan ook van toepassing was bij fusies en gelijkgestelde verrichtingen werd weggewerkt met het koninklijk besluit*

van 7 december 2010. Dit besluit werkt de voorwaarden verder uit die dienen nageleefd te worden bij een kapitaalverhoging door inbreng in natura en stelt nu expliciet dat deze voorwaarden tevens van toepassing zijn in geval van fusies, splitsingen en gelijkgestelde verrichtingen.

De minimale uitgifteprijs ter bescherming van de bestaande aandeelhouders wordt voortaan niet alleen gebaseerd op het gemiddelde van 30-dagen van de beurskoers. Indien de laatst gepubliceerde netto-inventariswaarde vóór de datum van de inbrengovereenkomst of de datum van de akte van de kapitaalverhoging namelijk lager ligt dan het gemiddelde van 30-dagen van de beurskoers, dan dient deze netto-inventariswaarde als minimale uitgifteprijs genomen te worden.

Het koninklijk besluit van 7 december 2010 voorziet nu ook de gangbare praktijk om de beurskoers, ter bepaling van de uitgifteprijs, bij te sturen in geval van een uitgifte "ex-coupon". Indien voorzien in de statuten kan de gemiddelde beurskoers gecorrigeerd worden met het nog niet-uitgekeerde bruto dividend waarop de nieuwe aandelen eventueel geen recht geven.

F. Boekhouding en openbaarmaking van jaarlijks en halfjaarlijks financieel verslag

Met een specifiek koninklijk besluit van 21 juni 2006 werden de *International Financial Reporting Standards* (IFRS) opgelegd voor zowel de geconsolideerde als de enkelvoudige jaarrekening van de openbare vastgoedbevaks en werden schema's voor balans en resultatenrekening opgelegd. De vastgoedbevak volgt bijgevolg IAS 40 – Vastgoedbeleggingen voor de opname en waardering van het vastgoed in de jaarrekening, waarbij de vastgoedbeleggingen aan reële waarde opgenomen worden en waarvoor de waarderingen door de onafhankelijke vastgoeddeskundige (*cf. supra*) bindend zijn.

Het koninklijk besluit van 7 december 2010 wijzigt de IFRS schema's van balans en resultatenrekening teneinde rekening te houden met de evoluties van de IFRS-normen en legt aanvullende verplichtingen op met betrekking tot de inhoud, de vorm en de openbaarmakingswijze en -termijn van de jaarlijkse en halfjaarlijkse financiële verslagen en financiële staten.

De commissaris van de vastgoedbevak voert een beperkt nazicht uit op de halfjaarlijkse financiële verslagen. Het jaarlijks financieel verslag is onderworpen aan een volkomen controle door de commissaris.

G. Verbodsbepalingen inzake schuldratio, interest dekkingsratio en hypotheek

Een vastgoedbevak dient een maximale schuldgraad te respecteren: net zoals in het koninklijk besluit van 10 april 1995, bedraagt deze maximale schuldgraad 65 %. Daar waar voorheen deze limiet enkel van toepassing was op geconsolideerde ba-

5 Art. 13 KB 7 december 2010, art. 13.

sis, voorziet het koninklijk besluit deze beperking nu zowel op geconsolideerd als op enkelvoudig niveau.

In het koninklijk besluit van 7 december 2010 wordt voorzien dat bovenstaande limiet niet geldt wanneer de overschrijding van de schuldgraad uitsluitend het gevolg is van een daling van de reële waarde van het vastgoed, en wordt ook bepaald dat de schuldenlast moet gerelateerd worden aan de totale activa onder aftrek van toegelaten afdekkingsinstrumenten.

Het nieuwe koninklijk besluit vereist echter, teneinde een proactief beheer van de schuldgraad te waarborgen, dat de openbare vastgoedbevak een financieel plan voorlegt zodra haar geconsolideerde schuldgraad ⁽⁶⁾ 50 % overschrijdt. Dit financieel plan dient een beschrijving te geven van de maatregelen die zullen genomen worden om te verhinderen dat de schuldgraad boven 65 % van de geconsolideerde activa zou stijgen, en dient het voorwerp uit te maken van een bijzonder verslag van de commissaris van de vennootschap. De algemene richtlijnen van dit plan en de tussentijdse verantwoording ervan dienen opgenomen te worden in de periodieke verslaggeving van de bevak.

Naast een maximale schuldgraad dient de vastgoedbevak ook de jaarlijkse financiële interestlasten die uit deze schuldenlast voortvloeien, te beperken. Deze interestlasten mogen namelijk op geconsolideerde of enkelvoudige basis indien consolidatie niet van toepassing is niet meer dan 80 % bedragen van het operationeel resultaat.

Tot slot gelden er ook limieten op het stellen van zekerheden. Een openbare vastgoedbevak of een dochtervennootschap mag enkel een hypotheek verlenen of andere zekerheden stellen of garanties geven in het kader van de financiering van haar vastgoedactiviteiten of deze van de groep. Het totale bedrag dat gedekt is door deze zekerheden mag niet meer bedragen van 50 % van de totale reële waarde van het vastgoed en een verleende zekerheid mag maximum 75 % van de waarde van het desbetreffende vastgoed bezwaren.

H. Resultaatverwerking en impact van de schuldgraad op de dividenduitkering

Als openbare beleggingsinstelling dient de openbare vastgoedbevak jaarlijks tenminste 80 % van haar netto-opbrengst aan haar aandeelhouders uit te keren. Deze verplichte dividenduitkering is echter ondergeschikt aan de naleving van artikel 617 van het Wetboek van vennootschappen. Aldus kan, ondanks de gerealiseerde netto-opbrengst, geen uitkering gebeuren indien het netto-actief is gedaald of ten gevolge van de uitkering zou dalen tot beneden het kapitaal en de onbeschikbare reserves. Het koninklijk besluit van 7 december 2010 definieert welke reserves onbeschikbaar zijn. Onder meer de reserves voor de variatie in de reële waarde van vastgoedbeleggingen en toegelaten afdekkingsinstrumenten zijn onbeschikbaar.

Tevens worden met het koninklijk besluit van 7 december 2010 beperkingen op deze verplichte uitkering van 80 % ingevoerd in het licht van de maximale schuldgraad van 65 %. Een uitkering aan de aandeelhouders is niet mogelijk wanneer zij tot gevolg zou hebben dat de geconsolideerde of de enkelvoudige schuldratio van de openbare vastgoedbevak boven 65 % van de activa zou uitstijgen of reeds boven de 65 % ligt.

De institutionele vastgoedbevak

De meest opmerkelijke vernieuwing van het koninklijk besluit van 7 december 2010 betreft ongetwijfeld de mogelijkheid om dochtervennootschappen op te richten die de vorm aannemen van een "institutionele vastgoedbevak", waarvan de financiële middelen van derden uitsluitend kunnen worden aangetrokken bij institutionele of professionele beleggers. De invoering van de institutionele vastgoedbevak biedt de mogelijkheid om een *ad hoc*-vehikel op te richten waarbinnen de openbare vastgoedbevak specifieke projecten zou kunnen verwezenlijken met een derde, doch steeds zonder in te gaan tegen het belang van de aandeelhouders van de openbare vastgoedbevak.

Zo dient een dergelijke institutionele vastgoedbevak – zoals elke dochter van een vastgoedbevak – ofwel onder de exclusieve controle ofwel onder de gezamenlijke controle van een openbare vastgoedbevak te staan en is het niet toegelaten dat een institutionele bevak onder de gezamenlijke controle staat van twee niet met elkaar verbonden vastgoedbevaks.

Een combinatie van institutionele dochtervastgoedbevaks en "gewone" dochtervastgoedvennootschappen is evenmin toegestaan. De openbare vastgoedbevak zal met andere woorden een keuze moeten maken met betrekking tot het type van dochtervennootschappen dat zij wil aanhouden. Voor dochtervennootschappen reeds aangehouden vóór 1 januari 2009 geldt een *grandfathering*-clausule. Deze hoeven namelijk niet geconverteerd te worden naar een institutionele bevak in geval men voor de recentere vennootschappen wel voor het statuut van institutionele bevak gaat.

Behoudens een aantal specifiek opgesomde uitzonderingen, zijn alle bepalingen die van toepassing zijn op de openbare vastgoedbevak, *mutatis mutandis* van toepassing op de institutionele vastgoedbevak. De reglementering van beide vormen van vastgoedbevaks onderscheidt zich (onder meer) op het vlak van het inschrijvingsdossier, de deskundige, de regels inzake kapitaalverhogingen (waarbij het de institutionele vastgoedbevak wel vrij staat om het voorkeurrecht zonder meer op te heffen), de verplichtingen als openbare en genoteerde vennootschap (voor zover de institutionele vastgoedbevak niet genoteerd is), en het beleggingsbeleid. Net zoals de openbare vastgoedbevak is de institutionele vastgoedbevak onderworpen aan het toezicht van de FSMA.

6 Of enkelvoudige schuldgraad indien consolidatie niet van toepassing is.

Voor de institutionele bevak geldt dezelfde verplichting om een dividend uit te keren, met dien verstande dat de verplichting tot dividenduitkering niet van toepassing is wanneer de geconsolideerde of enkelvoudige schuldgraad van de openbare vastgoedbevak reeds meer dan 65 % bedraagt of dat percentage zou overschrijden als gevolg van de dividenduitkering.

Fiscaal regime van de vastgoedbevak

A. Algemeen

Vanaf hun inschrijving bij de FSMA genieten vastgoedbevaks, zowel institutionele als openbare, van een gunstig regime in de vennootschapsbelasting. Dit betekent dat zij slechts belastbaar zijn op het totale bedrag van de ontvangen abnormale en goedgunstige voordelen en de zogenaamde “verworpen uitgaven”, met uitzondering van waardeverminderingen en minderwaarden op aandelen (art. 185bis WIB 92). Bijgevolg blijven roerende en onroerende inkomsten voor het overige onbelast. Deze belastbare basis is gelijkaardig aan de minimum belastbare basis die vroeger van toepassing was op coördinatiecentra, waarbij de verwijzing naar verworpen uitgaven of ontvangen abnormale of goedgunstige voordelen was ingegeven om bepaalde misbruiken te vermijden.

Hieronder belichten we een aantal aspecten van het fiscaal statuut van de vastgoedbevak meer in detail.

B. Roerende voorheffing op ontvangen inkomsten

Er bestaat een algemene vrijstelling van roerende voorheffing voor roerende inkomsten, andere dan dividenden van Belgische oorsprong (bv. interesten), die worden betaald of toegekend aan publieke beleggingsvennootschappen, inclusief dus de openbare vastgoedbevak (art. 116 KB/WIB 92). Deze vrijstelling werd thans nog niet uitgebreid naar de institutionele vastgoedbevaks. De gewone regels inzake roerende voorheffing zijn dus van toepassing. Dit wil zeggen dat er principieel roerende voorheffing moet worden ingehouden op de roerende inkomsten die een institutionele vastgoedbevak verkrijgt.

Institutionele vastgoedbevaks kunnen uiteraard wel een beroep doen op de bijzondere vrijstellingen van roerende voorheffing mits de voorwaarden daartoe zijn vervuld.

Zo kunnen institutionele vastgoedbevaks een beroep doen op de vrijstelling voorzien in artikel 107, § 2, 9° c) van het koninklijk besluit van 30 januari 2001 tot uitvoering van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen 92 voor de interesten die zij ontvangen van andere vennootschappen (vrijstelling voor genietters – beroepsbeleggers). Voor dividenden die ze uit Belgische bron ontvangen, kan er een beroep worden gedaan op de vrijstelling voorzien in artikel 106, § 6 van het koninklijk besluit tot uitvoering van het Wetboek van de

Inkomstenbelastingen 92 (vrijstelling van roerende voorheffing tussen moeder-/dochtervennootschap), voor zover voldaan is aan de vereiste voorwaarden van houdperiode en minimumdeelneming. Deze laatste vrijstelling geldt ook voor de openbare vastgoedbevak, onder dezelfde voorwaarden.

Voor inkomsten van buitenlandse oorsprong, kunnen (institutionele of openbare) vastgoedbevaks zich in principe beroepen op de bestaande dubbelbelastingverdragen zodat zij evenzeer van verminderingen of vrijstellingen van buitenlandse bronheffing kunnen genieten mits de voorwaarden hiertoe vervuld zijn. Wel merken wij op dat telkens moet nagegaan worden of de bronstaat van de inkomsten de (institutionele) vastgoedbevak wel toelaat tot de voordelen uit het verdrag.

Indien een beroep op een van de bijzondere vrijstellingen niet mogelijk is, kan de (Belgische) roerende voorheffing in ieder geval verrekend worden met de verschuldigde vennootschapsbelasting en is het eventueel saldo terugbetaalbaar.

C. Belastbaarheid uitgekeerde inkomsten

Ook voor inkomsten die worden uitgekeerd door vastgoedbevaks bestaat er tot op heden geen algemene vrijstelling van roerende voorheffing (uitgezonderd dan de vrijstelling van roerende voorheffing voor zgn. “residentiële vastgoedbevaks”) ⁽⁷⁾.

De vrijstelling van roerende voorheffing waarvan publieke instellingen voor collectieve belegging genieten op dividenden uitgekeerd aan spaarders niet-inwoners (art. 106, § 7 KB/WIB 92), geldt niet voor openbare vastgoedbevaks (uitdrukkelijke uitsluiting). Om die reden is het weinig waarschijnlijk dat deze vrijstelling in de toekomst zou uitgebreid worden tot dividenden die institutionele vastgoedbevaks uitkeren aan hun buitenlandse institutionele of professionele beleggers. In dergelijke situaties kunnen voormelde beleggers dan mogelijks wel nog een beroep doen op een eventuele vrijstelling of vermindering van Belgische bronheffing voorzien in dubbelbelastingverdragen, of basis van de algemene vrijstelling voor dividenden tussen Belgische dochtervennootschappen en buitenlandse moedervennootschappen ⁽⁸⁾.

Aandeelhouders – vennootschappen van de (institutionele of openbare) vastgoedbevak – kunnen in principe geen definitieve belaste inkomstenaf trek (DBI – aftrek) toepassen op de ontvangen dividenden. De vaststelling dat institutionele vastgoedbevaks als beleggingsvennootschappen kwalificeren die het voordelig taxatie-regime *ex* artikel 185bis van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen 92 genieten, noopt ertoe te besluiten dat ze niet aan de tweede “kwalitatieve” voorwaarde inzake de DBI-aftrek voldoen (art. 203, § 1, 2° WIB 92).

Bijgevolg zijn ook de meerwaarden gerealiseerd op aandelen in institutionele vastgoedbevaks niet belastingvrij in de vennootschapsbelasting (art. 192 WIB 92 dus niet van toepassing). Op basis van de huidige stand van de wetgeving moet nochtans

7 Cf. art. 106, § 8 KB/WIB 92.

8 Art. 106, § 5 KB/WIB 92.

worden besloten dat tegelijk de minwaarden op zulke aandelen *niet* aftrekbaar zijn.

D. Jaarlijkse taks op collectieve beleggingsinstellingen

Institutionele vastgoedbevaks zijn onderworpen aan een jaarlijkse taks op de collectieve beleggingsinstellingen van 0,01 % op hun inventariswaarde⁽⁹⁾. Dit is substantieel voordeliger dan de taks toepasselijk op de openbare vastgoedbevaks (tarief van 0,08 %). Een investering door een institutionele belegger in een institutionele bevak levert dus onmiddellijk een verbetering van het rendement van zeven basispunten, in vergelijking met een rechtstreekse investering in de overkoepelende moederbevak.

E. Exit taks

Op het ogenblik van de erkenning door de FSMA van een vennootschap als (openbare of institutionele) vastgoedbevak, wordt deze onderworpen aan een exit taks van 16,995 %. Zulke erkenning wordt immers fiscaal gelijkgesteld met een ontbinding en vereffening (art. 210, § 1, 5° WIB 92). Dit is de “prijs” die dient betaald te worden voor de toegang tot het fiscaalvriendelijke statuut eigen aan de vastgoedbevak.

Daarnaast geldt deze exit taks ook bij fusies, splitsingen en met fusies of splitsingen gelijkgestelde verrichtingen waaraan een vastgoedbevak deelneemt. Een dergelijke verrichting wordt expliciet uitgesloten van het regime van fiscale neutraliteit en gelijkgesteld met een ontbinding en vereffening (art. 211, § 1, lid 3 WIB 92).

In geval van een met ontbinding en vereffening gelijkgestelde verrichting wordt de werkelijke waarde van het maatschappelijk vermogen gelijkgesteld met een bij verdeling van het maatschappelijk vermogen uitgekeerde som. Het gedeelte van de wettelijke fictief uitgekeerde som dat de (gerevaloriseerde) waarde van het gestort kapitaal overtreft, wordt aangemerkt als een uitgekeerd dividend. De exit taks wordt vervolgens berekend op dit positief verschil.

Met dien verstande dat de fiscale administratie aanvaardt dat de werkelijke waarde van het vastgoed, ter bepaling van de belastbare basis voor de exit taks, bepaald wordt “kosten koper”, dus na aftrek van de hypothetische registratierechten (of de niet zonder aftrekbare BTW) indien het een gewone verkoop zou betreffen⁽¹⁰⁾. Wel is de administratie van oordeel dat de zogenaamde “effectiseringspremie”, *i.e.* het hogere verschil tussen de prijs (op de beurs) van de uitgegeven aandelen en de werkelijke waarde van het netto-actief, zoals gebaseerd op de waardering van het vastgoed door de schatter, ook deel dient uit te maken van de belastbare basis van de exit taks.

De effectiseringspremie kan onder meer verklaard worden door de hogere liquiditeit verbonden aan de investering in de aandelen van de vastgoedbe-

vak in vergelijking met een rechtstreekse investering in het vastgoed zelf.

De visie van de fiscus in dit verband kan echter in vraag worden gesteld. Inderdaad dient een liquidatieheffing (zoals de exit taks) te worden berekend op de waarde van het netto-actief van de vennootschap, en niet op basis van de werkelijke waarde van de beursgenoteerde aandelen van deze vennootschap, die om redenen extern aan het onderliggende vastgoed zelf (zoals bv. de hogere liquiditeit van de aandelen), kan verschillen van de werkelijke waarde van dit netto-actief, zoals bepaald door een externe schatter.

In een vonnis van de Rechtbank van Leuven van 2 april 2010 werd overigens bevestigd dat de basis voor de exit taks wel degelijk lager kan zijn dan de uitgifteprijs van de desbetreffende aandelen⁽¹¹⁾.

F. Verlies van het statuut van vastgoedbevak

In geval van verlies van het statuut van vastgoedbevak⁽¹²⁾, wordt de vennootschap opnieuw onderworpen aan de gewone regels inzake vennootschapsbelasting.

Met de komst van de institutionele vastgoedbevak is de vraag naar de fiscaal-technische verwerking van het verlies van het statuut van vastgoedbevak, veel relevanter geworden (aangezien het waarschijnlijker wordt om uit het statuut te treden, bv. als de aandelen van een vastgoedbevak (integraal) zouden worden verkocht aan een derde, private partij).

Het is niet duidelijk vanaf wanneer de institutionele vastgoedbevak geacht wordt opnieuw het statuut van “gewone vastgoedvennootschap” aan te nemen en dus vanaf welk ogenblik het gunstig regime in de vennootschapsbelasting wordt verlaten. Naar analogie met de ingang van het regime als institutionele vastgoedbevak, zou dit logischerwijze de dag moeten zijn van kennisgeving door de FSMA van het verlies van erkenning of van de uitschrijving. In dergelijk geval kan het verlies van het vastgoedbevak-regime in ieder geval geen retroactief effect hebben⁽¹³⁾.

De fiscale gevolgen van het verlies van het regime van vastgoedbevak zijn tot op heden niet wettelijk bepaald. Het staat in ieder geval vast dat een verlies van vastgoedbevak-statuuat fiscaal niet gelijkgesteld wordt met een ontbinding en vereffening, zoals dit voor de erkenning als institutionele vastgoedbevak het geval is.

Aangezien de vastgoedbevak opnieuw als een gewone vastgoedvennootschap wordt beschouwd voor fiscale doeleinden, is het van belang te weten op welke wijze het eigen vermogen fiscaal is samengesteld en hoe de fiscale waarde van de activa moet worden bepaald.

1. Fiscale samenstelling van het eigen vermogen

Het gedeelte van het maatschappelijk kapitaal en de uitgiftepremies⁽¹⁴⁾ dat bestaat uit inbrengen

---

Berekening exittaks met inbegrip van de effectiseringspremie kan worden betwist, zoals recent impliciet bevestigd in de rechtspraak.

---

9 Art. 161ter, 5° W. Succ.

10 Ci.RH.423/567.729 (AOIF 43/2004), dd. 23.12.2004.

11 Rechtbank Leuven, 2 april 2010, Act. Fisc., n° 11 / 02 – 02, noot S. JOURDAIN.

12 Hetzij vrijwillig, hetzij door intrekking vanwege de FSMA in de vorm van een sanctie.

13 T. BLOCKERYE, “Un régime fiscal adapté à l’investissement immobilier: La transparence fiscale”, VANHAM & VANHAM Seminars, Sicafi, 31 mars 2011, p. 39.

14 Wat de uitgiftepremies betreft, voor zover ze op een onbeschikbare reserve van het eigen vermogen worden geboekt, als waarborg voor derden, en die alleen kan worden verminderd volgens de procedure tot wijziging van de statuten (art. 184 WIB 92).

in geld of in natura, kwalificeert als fiscaal gestort kapitaal. Dit betekent dat dit gedeelte steeds vrij van belasting kan worden uitgekeerd aan de aandeelhouders, voor zover de uitkering gebeurt overeenkomstig de bepalingen van het Wetboek inkomstenbelastingen.

Voor de wettelijke reserve, de beschikbare reserves en de overgedragen winst die werd gerealiseerd door de vennootschap onder het regime van vastgoedbevak, kan men argumenteren dat zij als belaste reserves moeten worden beschouwd ook al werden zij niet effectief belast omwille van het vastgoedbevak-regime⁽¹⁵⁾. Zij worden geacht hun definitief belastingregime te hebben ondergaan (ook indien de belastbare basis van de vastgoedbevak nihil was en de vastgoedbevak dus niet werd belast).

Voor het fiscale lot van de herwaarderingsmeerwaarden dient, ons inziens, een onderscheid te worden gemaakt naargelang drie situaties. Indien de herwaarderingsmeerwaarde onderworpen werd aan de exit taks in het kader van een fusie, splitsing of een met fusie of splitsing gelijkgestelde verrichting met de vastgoedbevak, kwalificeert deze herwaarderingsmeerwaarde volledig als fiscaal gestort kapitaal (cf. art. 210, § 4 WIB 92).

De herwaarderingsmeerwaarde die de exit taks heeft ondergaan als het gevolg van inschrijving als institutionele vastgoedbevak zou in principe, naar analogie met de regeling bij belaste fusies en dergelijke, eveneens moeten kwalificeren als fiscaal gestort kapitaal hoewel dit niet uitdrukkelijk wordt voorzien door het Wetboek van de inkomstenbelastingen⁽¹⁶⁾. De overige herwaarderingsmeerwaarden, die geboekt zijn in de periode dat de vennootschap het statuut droeg van vastgoedbevak, hebben hun definitief belastingregime nog niet ondergaan.

Ons inziens wil dit zeggen dat ze, naar de toekomst toe, slechts beschouwd worden als vrijgestelde reserves in zoverre aan de onaantastbaarheidsvoorwaarde wordt voldaan (art. 190 WIB 1992). Dit betekent dat de herwaarderingsmeerwaarde op een afzonderlijke rekening van het passief moeten worden geboekt en dat zij niet tot grondslag dient voor de berekening van de jaarlijkse toevoeging aan de wettelijke reserve of van enige uitkering⁽¹⁷⁾.

2. Fiscale waarde van de activa en afschrijvingsbasis

De fiscale waarde van de actiefbestanddelen stemt overeen met de boekwaarde verhoogd met de fiscaal niet aanvaarde afschrijvingen en het belaste gedeelte van de herwaarderingsmeerwaarden.

De fiscaal aanvaarde afschrijvingen (na het verlies van het bevak-statuut⁽¹⁸⁾) worden berekend op de aanschaffings- of beleggingswaarde van de activa (art. 61 WIB 92). Indien de activa verworven zijn naar aanleiding van een fusie of (partiële) splitsing met een vastgoedbevak, dan zal de waarde die in aanmerking is genomen om de exit taks te bereke-

nen, in principe nadien als “aanschaffingswaarde” fungeren na het verlies van het statuut, waarop daarna de afschrijvingen kunnen genomen worden (cf. art. 210, § 4 WIB 92). Deze regeling is echter wettelijk *niet* voorzien voor de situatie waar een vennootschap zich omvormt in een vastgoedbevak, zodat in dergelijk geval onzeker is of de werkelijke waarde (waarop de exit taks is berekend) wel als afschrijvingsbasis kan dienen na het verlies van het bevak-statuut⁽¹⁹⁾.

De waardeschommelingen die tijdens de “levensduur” van de bevak worden geacteerd (in plus of in min) beïnvloeden ons inziens de fiscale waarde van het desbetreffende vastgoed niet.

15 T. BLOCKERYE en H. VANGINDERTAEL, “Fiscalité et sicafis”, in X. (ed.), *Vastgoedbevaks – Tien jaar K.B. 10 april 1995*, Brussel, De Boeck & Larcier, 2006, p. 352.

16 Er zijn dus ook argumenten om deze als een belaste reserve te aanzien, wat in bepaalde gevallen een dubbele belasting tot gevolg kan hebben in hoofde van de aandeelhouders van de vennootschap die in een vastgoedbevak is geconverteerd.

17 Zie ook T. BLOCKERYE, “Un régime fiscal adapté à l’investissement immobilier: la transparence fiscale”, VANHAM & VANHAM Seminars, *Sicafi*, 31 mars 2011, 39; T. BLOCKERYE en H. VANGINDERTAEL, “Fiscalité et sicafis”, in X. (ed.), *Vastgoedbevaks – Tien jaar K.B. 10 april 1995*, Brussel, De Boeck & Larcier, 2006, 352.

18 Een bevak schrijft niet af, maar waardeert haar vastgoed jaarlijks aan *fair value*.

19 Zie ook T. BLOCKERYE, “Un régime fiscal adapté à l’investissement immobilier: la transparence fiscale”, VANHAM & VANHAM Seminars, *Sicafi*, 31 mars 2011, p. 43.

Résumé

L'arrêté royal du 7 décembre 2010 relatif aux sicafi est entré en vigueur le 7 janvier 2011. Ce nouvel arrêté vise l'augmentation de la flexibilité et de la mobilité du portefeuille d'une sicafi. L'inconvénient est cependant que des règles de surveillance plus sévères ont mises en place au sujet de la gouvernance d'entreprise et de l'évaluation des biens immobiliers.

Le nouvel arrêté royal propose enfin aux sicafi belges des instruments qui consolident leur croissance et leur expansion : un accès accru au marché des capitaux est ainsi créé en levant le droit de préférence, certes à quelques conditions, et en offrant la possibilité d'émettre d'autres titres tels que des emprunts obligataires convertibles. De plus, l'octroi d'un dividende optionnel est maintenant autorisé.

Le changement le plus notable concerne sans aucun doute la possibilité d'établir des filiales sous la forme de « sicafi institutionnelles ». De cette façon, les sicafi publiques sont en mesure de réaliser des projets spécifiques avec un tiers (investisseur institutionnel ou professionnel) sans pénalité au niveau fiscal ; ces sicafi institutionnelles bénéficient donc du même régime fiscal favorable que les sicaf immobilières publiques, à savoir une base imposable très réduite.

Dans les pays voisins, il est déjà possible depuis assez longtemps de placer des filiales de fonds immobiliers établis là-bas sous le même régime fiscal favorable que les fonds immobiliers eux-mêmes. Ceci était impossible pour les filiales belges de sicafi publiques. Ce problème est maintenant résolu.

Cependant, les fonds immobiliers non belges qui bénéficient d'un statut fiscal avantageux dans leur pays d'origine et qui n'investissent pas par le biais d'une sicafi publique dans un bien immobilier belge ne peuvent toujours pas bénéficier du régime avantageux en ce qui concerne leurs biens immobiliers situés en Belgique. Une harmonisation de la réglementation fiscale applicable aux investissements transfrontaliers de fonds immobiliers est une matière complexe qui devra à terme être élaborée au niveau supranational.

Summary

The Royal Decree dated 7 December 2010 with reference to Real Estate Investment Trusts (REITs) came into force on 7 January 2011. This new decree aims to increase both the flexibility and the mobility of a REIT's investment portfolio. The drawback is however that more stringent rules will be enforced with regard to corporate governance and real estate appraisal.

At last, the new royal decree offers Belgian investment trusts instruments which consolidate both their growth and expansion: access to capital markets is made easier through the abolition of the subscription right, though under certain circumstances, and through the possibility to issue other securities such as convertible bonds. Moreover, the payment of optional dividends is henceforth authorized.

The most striking change undoubtedly concerns the possibility to set up subsidiaries in the form of "institutional REITs", enabling Public REITs to realize specific projects with third parties (institutional or professional investors) without unwelcome tax implications. These institutional investment trusts enjoy the same favourable tax treatment as the public REITs, more specifically a much reduced tax base.

In neighbouring countries, it has been possible for a long time already to have subsidiaries of real estate investment funds established there enjoying the same favourable tax treatment as the real estate investment funds themselves. This was impossible for public REITs' Belgian subsidiaries. This problem has, at long last, been solved.

Nevertheless, non-Belgian real estate investment funds that enjoy a favourable tax treatment in their country of origin and that do not invest through a public REIT in Belgian real estate can still not enjoy the favourable tax treatment with respect to the real estate they own on Belgian soil. Harmonization of the tax regulation applicable to international investments of real estate investment funds is a complex matter that will in due time need to be worked out at supranational level.

IBR-Berichten

Werkzaamheden van de Raad

Vergaderingen van 2 en 12 september 2011

Nieuwe deontologische Code - De Raad heeft beslist dat een ontwerp van nieuwe deontologische Code het voorwerp zal uitmaken van een openbare raadpleging van 15 september tot 15 december. Dit ontwerp is sterk geïnspireerd door de Ethische Code van de IFAC. Deze Code zal aan de openbare overheden worden voorgelegd teneinde de Code op te nemen hetzij in een norm, hetzij in een koninklijk besluit.

Strijd tegen de abnormaal lage erelonen - In antwoord op de vaststelling dat tekortkomingen in de kwaliteit van de controlewerkzaamheden vaak gepaard gaan met abnormaal lage erelonen heeft de Raad beslist meerdere confraters te gelasten onmiddellijk gepaste corrigerende maatregelen te nemen (met betrekking tot de aanpassing van het werkprogramma, tot zelfs de herziening van de honoraria door de algemene vergadering of ontslagneming). De betrokken confraters dienen de Raad binnen de drie maanden te informeren over de maatregelen die ze dienaangaande hebben getroffen. Deze dossiers zullen ook het voorwerp uitmaken van een specifieke opvolging vanwege de Commissie van toezicht of de Commissie Kwaliteitscontrole. Er wordt tevens in herinnering gebracht dat de erelonen *a priori* en zonder uitzondering voldoende moeten zijn om de normale kost van de in de opdracht te voorziene auditwerkzaamheden te dekken en het niet toegelaten is dat hij de hernieuwing van een opdracht aanvaardt tegen een ereloon dat niet beantwoordt aan de voorwaarden van artikel 134 van het Wetboek van vennootschappen. Omwille van een herhaling van deze problemen heeft de Raad in één geval een tuchtverwijzing aan de KVI voorgesteld.

Gevolg te geven aan het Groenboek van de Europese Commissie inzake de controle van financiële overzichten - De Raad heeft de stand van zaken in verband met de debatten, zoals gekend op het moment van de vergaderingen, onder de loep genomen. Terwijl het Europees Parlement een constructieve en progressieve houding aanneemt, neigt commissaris Barnier ertoe om bij zijn standpunt te blijven wat het Groenboek betreft. De PCAOB schijnt zich aan te willen sluiten bij de commissaris Barnier door de externe rotatie te willen opleggen in de mandaten bij organisaties van openbaar belang. In het algemeen is de Raad van mening dat de FEE, onze Europese federatie, moet worden versterkt in haar rol van verdediger van het beroep. De Raad heeft in dit verband een "non paper" met voorstellen aangenomen, die hij met andere in de toekomst van de FEE geïnteresseerde partijen zal bespreken.

Memorandum aan de Regering - De Raad heeft een memorandum goedgekeurd dat verschillende hervormingen voorstelt, onder andere met betrekking tot de wetgeving, in gebieden die van belang

Info IRE

Travaux du Conseil

Réunions des 2 et 12 septembre 2011

Nouveau Code de déontologie - Le Conseil a décidé de soumettre à consultation publique, du 15 septembre au 15 décembre, un projet de nouveau Code de déontologie, très largement inspiré du Code éthique de l'IFAC. Il sera proposé aux autorités publiques que ce Code soit coulé soit dans une norme, soit dans un arrêté royal.

Lutte contre les honoraires anormalement bas - Constatant des lacunes dans la qualité des travaux, dans un contexte d'honoraires anormalement bas, le Conseil a décidé d'enjoindre plusieurs confrères de prendre immédiatement les mesures correctrices appropriées (en termes d'ajustement du programme de travail, voire de révision par l'assemblée générale des honoraires ou de démission). Les confrères concernés devront informer le Conseil de ces mesures dans les trois mois. Ils feront en outre l'objet d'un suivi particulier par la commission de surveillance ou la commission contrôle de qualité. Il est par ailleurs rappelé que les honoraires doivent être *a priori* et sans exception suffisants pour couvrir le coût normal des prestations d'audit à prévoir dans la mission, et qu'il n'est pas permis d'accepter le renouvellement d'un mandat à des conditions qui ne permettent pas le respect de l'article 134 du Code des sociétés. Dans un cas, constatant la répétition de problèmes, le Conseil propose à la CRME un renvoi en discipline.

Suites à donner au livre vert de la Commission européenne en matière d'audit - Le Conseil a évalué l'état actuel des débats, tel que connu au moment de ses réunions. Alors que le Parlement européen adopte une position constructive et progressive, le commissaire Barnier tend à rester sur ses positions sous-jacentes au livre vert. Il semble être rejoint par le PCAOB dans sa volonté d'imposer la rotation externe dans les mandats auprès des entités d'intérêt public. D'une manière générale, le Conseil estime que la FEE, notre fédération européenne, doit être renforcée dans son rôle de défense de la profession. Il a adopté un « non paper » de propositions à ce sujet, qu'il discutera avec d'autres parties intéressées par l'avenir de la FEE.

Mémoire au Gouvernement - Le Conseil a approuvé un mémorandum au Gouvernement, suggérant différentes réformes, notamment législatives, dans des domaines intéressant la profession. Il a

zijn voor het beroep. Hij heeft ook unaniem bevestigd radicaal tegen een splitsing van het Instituut op basis van taal of regio te zijn.

Naleving van de norm inzake inbreng in natura - De Raad heeft bevestigd dat de formulering van het besluit van het controleverslag moet overeenstemmen met deze voorzien in de norm, behalve indien de specifieke omstandigheden van de inbreng het gebruik van het standaardbesluit niet toelaten.

Gevolgen van een gebrek aan onafhankelijkheid van de voorganger in een mandaat van commissaris - De Raad is van mening dat, overeenkomstig het huidige normatief kader de opvolger de bekwaamheid en de onafhankelijkheid van zijn voorganger moet beoordelen. Een onafhankelijkheidsanalyse impliceert op zijn minst de analyse of de voorganger redelijkerwijze rekening heeft gehouden met zijn werkzaamheden voor wat betreft zijn verklaring, en desgevallend moet hij zelf de nodige besluiten trekken voor zijn verklaring met betrekking tot de vergelijkende cijfers. Er is nochtans geen reden om het oordeel van de voorganger uit principe te kwalificeren, noch om het geheel van auditwerkzaamheden systematisch opnieuw uit te voeren.

Dit bericht vormt niet de notulen van de beslissingen van de Raad. Enkel de notulen, zoals die worden goedgekeurd door de Raad, gelden als dusdanig.

Mededelingen, omzendingen en adviezen gericht aan de bedrijfsrevisoren

In augustus en september 2011 werden aan de bedrijfsrevisoren, in voorkomend geval per e-mail, hiernavolgende **mededelingen, omzendingen en adviezen** gericht die ook op de website van het Instituut kunnen worden geconsulteerd onder het hoofdstuk "Documentatie" en eveneens kunnen worden gedownload:

Mededelingen

Mededeling 2011/15 – mededeling van de CFI met betrekking tot de landen met strategische tekortkomingen op het gebied van de bestrijding van het witwassen van geld en de financiering van terrorisme, zoals geïdentificeerd door de FAG en de te nemen maatregelen voor deze landen – 21 september 2011

Mededeling 2011/14 – openbare raadpleging over het voorontwerp van deontologische Code van de bedrijfsrevisoren – 15 september 2011

Mededeling 2011/13 – vijfjaarlijkse promotie van de Eliten van de Arbeid uit de sector van de boekhoudkundige en fiscale beroepen – 3 augustus 2011

également, à l'unanimité, confirmé sa totale opposition à une scission de l'Institut sur base linguistique ou régionale.

Respect de la norme relative aux apports en nature - Le Conseil a confirmé que la formulation des conclusions du rapport révisoral doit être celle prévue par la norme, sauf si les circonstances particulières de l'apport ne permettent pas de souscrire aux conclusions types.

Conséquences du manque d'indépendance du prédécesseur dans un mandat de commissaire - Le Conseil est d'avis que conformément au cadre normatif actuel, le successeur doit apprécier la compétence et l'indépendance de son prédécesseur. Une analyse d'indépendance implique à tout le moins d'examiner si le prédécesseur a tiré raisonnablement les conséquences, en termes d'opinion, de ses travaux, et le cas échéant d'en tirer lui-même les conséquences en termes d'opinion sur les comptes comparatifs. Il n'y a cependant pas lieu de qualifier cette opinion par principe, ni de recommencer systématiquement la totalité des travaux d'audit.

Ce communiqué ne vaut pas procès-verbal des décisions du conseil. Seul le procès-verbal, lorsqu'il sera approuvé par le Conseil, fait foi.

Communications, circulaires et avis adressés aux réviseurs d'entreprises

Les **communications, circulaires et avis** suivants, qui peuvent également être consultés et téléchargés sous la rubrique « Documentation » du site internet de l'Institut, ont été adressés aux réviseurs d'entreprises durant les mois d'août et septembre 2011, le cas échéant par courriel :

Communications

Communication 2011/15 – communication de la CTIF relative aux pays avec des insuffisances stratégiques en matière de lutte contre le blanchiment de capitaux et le financement du terrorisme telles qu'identifiées par le GAFI et les mesures à prendre à l'égard de ces pays – 21 septembre 2011

Communication 2011/14 – consultation publique sur l'avant-projet de Code de déontologie des réviseurs d'entreprises – 15 septembre 2011

Communication 2011/13 – promotion quinquennale des élites du travail du secteur comptabilité et fiscalité – 3 août 2011

Wijzigingen in het register: juli - augustus 2011 Modifications apportées au registre : juillet - août 2011

Bedrijfsrevisoren natuurlijke personen / Réviseurs d'entreprises personnes physiques

*Overlijden erebedrijfsrevisor:
Décès réviseur honoraire :*

Haesaert Daniel A.P. (A01187)

*Ontslagnemingen – art. 17 van het erkenningsreglement:
Démissions – art. 17 du règlement d'agrément :*

HERREWIJN Gust (A00747), VANDER STICHELE Raf (A01064),
VANDEURZEN Maria Helena (A00665)

*Bedrijfsrevisoren die zich tijdelijk verhinderd verklaarden om revisorale
opdrachten uit te voeren overeenkomstig art. 13, § 2 van de wet van
22 juli 1953:*

*Réviseurs d'entreprises qui ont déclaré être momentanément empêchés
d'exercer des missions révisorales conformément à l'art. 13, § 2, de la loi
du 22 juillet 1953 :*

BUYCK Ignaas (A01014), CUPPENS Johan (A01852), SCHOLLIERS
Kathy (A02283), VANDERNOOT Jacques (A00707)

*Bedrijfsrevisoren die geen revisorale opdrachten wensen uit te voeren of
kunnen uitvoeren omwille van andere wettelijke redenen overeenkomstig
art. 13, § 2 van de wet van 22 juli 1953:*

*Réviseurs d'entreprises qui ne souhaitent pas ou ne peuvent pas exercer
des missions révisorales pour d'autres raisons que celles visées à l'art. 13,
§ 2, de la loi du 22 juillet 1953 :*

BONTE Hein (A02285), DEFIEUW Bart (A02340), THYRION Vincent
(A02280), VAN CAUTER Patrik (A00887), VAN DALE Vicky (A02175)

*Intrekking van de hoedanigheid van bedrijfsrevisor na een terechtwijziging
– art. 37 van de wet van 22 juli 1953*

*Retrait de la qualité de réviseur d'entreprises après rappel à l'ordre – art.
37 de la loi du 22 juillet 1953*

DE LILLE Johan (A00598)

Bedrijfsrevisorenkantoren Cabinets de révision

*Inschrijvingen – art. 6 van de wet van 22 juli 1953 en art. 3 van het
erkeningsreglement:*

*Inscriptions – art. 6 de la loi du 22 juillet 1953 et art. 3 du règlement
d'agrément :*

B00801 - SPRL MADE BY MADE, réviseurs d'entreprises
B00802 - CVBA Mckinley Alaska Bedrijfsrevisoren

*Ontslagnemingen – art. 17 van het erkenningsreglement:
Démissions – art. 17 du règlement d'agrément :*

B00251 - Comm. V Luc Van Couter & Co
B00252 - BVBA ERIK VAN DER JEUGHT
B00265 - SPRL ANCIAUX & C°
B00284 - BVBA Gust HERREWIJN
B00370 - SPRL Georges FINAMORE & C° Réviseurs d'Entreprises
B00382 - BVBA DUJARDIN & C°
B00403 - BVBA C. Bové, Bedrijfsrevisor
B00452 - SCRL DDC, Réviseurs d'entreprises
B00591 - SCRL P.C. & C° REVISEURS D'ENTREPRISES

IBR-Evenementen

2 september 2011 – Samenwerkingsakkoord Instituut van de Bedrijfsrevisoren en CPCC (Congo) – Onthaal van de Congolese stagiairs – Brussel

De welkomstontmoeting met de nieuwe Congolese stagiairs, die op 2 september 2011 plaatsvond, ligt in de lijn van het samenwerkingsakkoord tussen het Belgisch Instituut van de Bedrijfsrevisoren (IBR) en de *Conseil Permanent de la Comptabilité au Congo* (CPCC).

Het doel van dit samenwerkingsproject tussen de Instituten is het bekwaamheidsniveau van het beroep van bedrijfsrevisor in de Democratische Republiek Congo te verhogen en de methoden inzake financiële verslaggeving en controle van de jaarrekening aldaar te bevorderen. Een groot deel van het project bestaat in de opleiding in België van toekomstige Congolese bedrijfsrevisoren (zie ook TAA nr. 19, p. 4-5).

De heer Michel DE WOLF, Voorzitter van het IBR, de heer Félicien NSHIMIYIMANA (Belgisch Ontwikkelingsagentschap, BTC), de heer Daniel VAN CUTSEM, de heer Patrick VAN IMPE, Voorzitter van de Stagecommissie, de heer Michel HANSOUL (Instituut Cooremans), de vijf nieuwe stagiairs en hun stagemeester (bedrijfsrevisoren) hebben deelgenomen aan deze ontmoeting die in aanwezigheid van journalisten plaatsvond.

Deze gebeurtenis was voor de Congolese stagiairs en hun Belgische stagemeester de ideale gelegenheid om kennis te maken. Alle deelnemers hebben hun tevredenheid en enthousiasme voor het samenwerkingsproject tussen de twee landen uitgesproken.

Van links naar rechts: Félicien NSHIMIYIMANA, verantwoordelijke van de Congolese stagiairs bij de CTB; Michel DE WOLF, Voorzitter IBR.

15 september 2011 – Persconferentie – Openbare raadpleging omtrent het voorontwerp van deontologische Code van de bedrijfsrevisoren – Brussel

Ter gelegenheid van de lancering van de openbare raadpleging en teneinde het project tot hervorming van de deontologie van de bedrijfsrevisoren aan de pers voor te stellen, werd door het IBR een persconferentie georganiseerd.

Evénements IRE

2 septembre 2011 – Accord de coopération Institut des Réviseurs d'Entreprises et CPCC (Congo) – Accueil des stagiaires congolais – Bruxelles

La rencontre de bienvenue des nouveaux stagiaires congolais, qui s'est déroulée le 2 septembre 2011, s'inscrit dans le cadre de l'accord de coopération entre les instituts des réviseurs d'entreprises belge (IRE) et congolais (CPCC).

Le projet de coopération entre les instituts a pour objectif d'améliorer le niveau d'excellence de la profession de réviseur d'entreprises en République Démocratique du Congo et d'y promouvoir les bonnes pratiques comptables et de contrôle des comptes annuels. La formation de futurs praticiens congolais en Belgique constitue une large part de ce projet (voir aussi TAA n° 19 p. 4-5).

M. Michel DE WOLF, Président de l'IRE, M. Félicien NSHIMIYIMANA (CTB), M. Daniel VAN CUTSEM, M. Patrick VAN IMPE, Président de la Commission du Stage, M. Michel HANSOUL (Institut Cooremans), les cinq nouveaux stagiaires et leurs maîtres de stage (réviseurs d'entreprises) ont participé à cette rencontre qui s'est déroulée en présence de journalistes.

Cet événement fut l'occasion, pour les stagiaires congolais et leurs maîtres de stage belges de faire connaissance. Tous les participants ont exprimé leur satisfaction et leur enthousiasme pour le projet de coopération entre nos deux pays.

De gauche à droite : Joël KABUYA ; Glodie NTIAKULU ; Hélène GAKURU ; Rudy KINGOMBE ; Delord MABIZA. Ce sont les stagiaires congolais.

15 septembre 2011 – Conférence de presse – Consultation publique sur l'avant-projet de Code de déontologie des réviseurs d'entreprises – Bruxelles

A l'occasion du lancement de la consultation publique et afin de présenter à la presse le projet de réforme en matière de déontologie des réviseurs d'entreprises, une conférence de presse a été organisée par l'IRE.

Mag een bedrijfsrevisor een opdracht uitvoeren in een vennootschap waar een familielid financiële belangen heeft? En wat als hij/zij een nauwe zakelijke relatie met een lid van het bestuursorgaan onderhoudt? Dergelijke vragen – gesteld door journalisten – worden behandeld in het nieuw deontologisch kader dat aan de bedrijfsrevisoren zal worden opgelegd indien de tekst die voorgesteld werd door het IBR het koninklijk besluit van 1994 betreffende de plichten van de bedrijfsrevisoren (B.S. 18 januari 1994) vervangt, dit 17 jaar na de bekendmaking ervan.

Michel DE WOLF, Voorzitter van het IBR, Daniel KROES, Ondervoorzitter van het IBR, en Sandrine VAN BELLINGHEN, Verantwoordelijke Internationale Betrekkingen van het IBR en lid van de *International Ethics Standards Board for Accountants* (IESBA) van de internationale federatie (IFAC), hebben het ontwerp van Code van het IBR inzake de beroepsethiek van de bedrijfsrevisoren in grote lijnen voorgesteld.

Voormeld ontwerp van Code maakt thans gedurende drie maanden het voorwerp uit van een openbare raadpleging (www.ibr-ire.be; rubriek "documentatie"; subrubriek "ontwerpen van normen en aanbevelingen") en zal vervolgens worden voorgelegd aan de Hoge Raad voor de Economische Beroepen en de Minister bevoegd voor Economie. Bedrijfsrevisoren, bedrijfsleiders, openbare overheden evenals alle geïnteresseerden worden uitgenodigd om hun opmerkingen kenbaar te maken met als doel een definitief voorstel van het Instituut te formuleren.

Un réviseur d'entreprises peut-il exercer une mission dans une société si un membre de sa famille y détient des intérêts financiers ? Et si l'entretient une relation d'affaires étroite avec un membre de l'organe de gestion ? Autant de questions qui ont été posées par les journalistes et qui sont traitées dans le nouveau cadre déontologique qui s'imposera aux réviseurs d'entreprises, si le texte proposé par l'Institut des réviseurs d'entreprises remplace, 17 ans après sa promulgation, l'arrêté royal de 1994 relatif aux obligations des réviseurs d'entreprises (M.B. 18 janvier 1994).

Michel DE WOLF, Président de l'IRE, Daniel KROES, Vice-Président de l'IRE, et Sandrine VAN BELLINGHEN, Responsable Relations internationales de l'IRE et membre de l'*International Ethics Standards Board for Accountants* (IESBA) de la fédération internationale (IFAC), ont présenté les grandes lignes du projet de code de l'IRE relative à la déontologie des réviseurs d'entreprises.

Le projet est donc soumis à une consultation publique de trois mois (www.ibr-ire.be ; rubrique « documentation », sous rubrique « projets de normes et recommandations ») et sera ensuite soumis au Conseil supérieur des Professions économiques et au Ministre en charge de l'Economie. Réviseurs d'entreprises, dirigeants d'entreprises, autorités publiques et toutes personnes intéressées sont invités à énoncer leurs commentaires en vue de finaliser les propositions de l'Institut.

20 september 2011 – Conferentie “Audit market structure, competition and quality”

Op 20 september 2011 heeft Professor Marleen WILLEKENS (K.U.Leuven) een Engelstalige conferentie georganiseerd, “Audit market structure, competition and quality” genaamd. Deze bijeenkomst bood de gelegenheid om academici van over de ganse wereld, *regulators*, en professionele beoefenaars van het auditberoep samen te brengen om enkele actuele thema's te behandelen en gedachtewisselingen te hebben. De opzet van deze conferentie bestond uit enerzijds de presentatie en discussie van drie wetenschappelijke empirische papers en anderzijds een paneldebat over auditmarktstructuur, concurrentie en kwaliteit. Deze conferentie kwam tot stand met de steun van het ICCI.

Een eerste paper “*Competitive pressure and audit quality*” van Wieteke NUMAN en Marleen WILLEKENS (beiden K.U.Leuven) onderzocht of auditkwaliteit al dan niet significant wordt beïnvloed door de concurrentiedruk van dichte concurrenten in de markt voor auditdiensten.

Vervolgens werd de paper “*How does price competition affect auditor reporting: experimental evidence*” van Christopher KOCH (University of Mannheim), Joost VAN BUUREN (Nyenrode Business University) en Arnold WRIGHT (Northeastern University) besproken. Hier werd aan de hand van experimentele analyse nagegaan hoe auditors, via hun mate van inspanning en rapporteringsbeslissing, reageren op prijsconcurrentie.

Als laatste paper werd “*Is joint audit bad or good? Efficiency perspective evidence from three European countries*” van Cédric LESAGE (HEC Paris), Nicole RATZINGER-SAKEL (Ulm University) en Jaana KETTUNEN (University of Jyväskylä) geanalyseerd. Deze paper onderzocht de mogelijke efficiëntie van het institutionele mechanisme van joint audit in een multi-institutionele contextsetting en dit voor Denemarken, Frankrijk en Duitsland. Vervolgens gaf de heer Pierre BERGER, Erevoorzitter van het IBR, niet alleen een praktische, maar ook een persoonlijke ervaringsgerichte uiteenzetting omtrent het onderwerp van joint audit (in het Frans: le co-commissariat).

Tot slot van deze conferentie werd het paneldebat over auditmarktstructuur, concurrentie en kwaliteit gehouden. Dit panel had als voorzitter de eminente Professor Jere FRANCIS (University of Missouri) en als panelleden Arvind WADHERA (deputy head of the auditing unit F1 of the European Commission), Henri OLIVIER (Université Liège en secretaris-generaal van de FEE), Stuart TURLEY (University of Manchester), Patrick VAN CAYSEELE (Katholieke Universiteit Leuven), Lieven ACKE (IBR-Raadslid en Managing partner Mazars) en Hendrik DE SCHEEMAEKER (Managing director European Regulatory Affaire Deloitte). Dit paneldebat gaf vooral een beter inzicht in de onderliggende beginselen van het Groenboek “Beleid inzake controle van financiële overzichten: lessen uit de crisis” van de Europese Commissie en de kritiek hierop vanuit enerzijds een academische hoek en anderzijds deze van de professionele beoefenaars van het auditberoep zelf.

20 septembre 2011 – Conférence « Audit market structure, competition and quality »

Le Professeur Marleen WILLEKENS (K.U.Leuven) a organisé une conférence en anglais intitulée « Audit market structure, competition and quality » qui a eu lieu le 20 septembre 2011. Cette conférence fut l'occasion de réunir des académiques du monde entier, des régulateurs et des professionnels de l'audit dans le but de traiter quelques thèmes d'actualité ainsi que d'échanger des idées. La conférence comprenait d'une part la présentation et la discussion de trois études scientifiques empiriques et d'autre part un panel-débat sur le thème de la structure du marché de l'audit, de la concurrence et de la qualité. Cette conférence a été organisée avec le soutien de l'ICCI.

Un premier article « *Competitive pressure and audit quality* » de Wieteke NUMAN et Marleen WILLEKENS (tous deux de la K.U.Leuven) vérifie si la qualité de l'audit est influencée de manière significative ou pas par la pression exercée par la concurrence farouche sur le marché des services d'audit.

Ensuite, l'article « *How does price competition affect auditor reporting: experimental evidence* » de Christopher KOCH (University of Mannheim), Joost VAN BUUREN (Nyenrode Business University) et Arnold WRIGHT (Northeastern University) a fait l'objet d'une discussion. Cet article examine, à l'aide d'analyses expérimentales, la manière dont les réviseurs d'entreprises réagissent à la concurrence en matière de prix. Cet examen tient compte de la mesure des efforts des réviseurs d'entreprises ainsi que de leur décision de rapporter ou non.

Le dernier article analysé fut « *Is joint audit bad or good? Efficiency perspective evidence from three European countries* » de Cédric LESAGE (HEC Paris), Nicole RATZINGER-SAKEL (Ulm University) et Jaana KETTUNEN (University of Jyväskylä). Cet article examine la possible efficacité du mécanisme institutionnel de co-commissariat dans un contexte multi-institutionnel au Danemark, en France et en Allemagne. Par la suite, Monsieur Pierre BERGER, Président honoraire de l'IRE, a offert un exposé non seulement à caractère pratique, mais également basé sur son expérience personnelle dans le domaine du co-commissariat.

Un panel-débat sur le thème de la structure du marché de l'audit, de la concurrence et de la qualité a conclu cette conférence captivante. Ce panel était présidé par l'éminent Professeur Jere FRANCIS (University of Missouri) et comportait les membres suivants : Arvind WADHERA (deputy head of the auditing unit F1 of the European Commission), Henri OLIVIER (Université de Liège et secrétaire-général de la FEE), Stuart TURLEY (University of Manchester), Patrick VAN CAYSEELE (Katholieke Universiteit Leuven), Lieven ACKE (Membre du Conseil de l'IRE et Managing partner chez Mazars) et Hendrik DE SCHEEMAEKER (Managing director European Regulatory Affaire Deloitte). Ce panel-débat a débouché principalement sur une meilleure compréhension des principes sous-jacents au Livre Vert « Politique en matière d'audit: les leçons de la crise » de la Commission Européenne ainsi que de la critique formulée à son sujet du point de vue des académiques et de celui des professionnels de l'audit.

26 september 2011 – Studienamiddag – Wet betreffende de continuïteit van ondernemingen: de economische beroepsbeoefenaars wijzen ondernemingen in moeilijkheden de weg – Brussel

De wet van 31 januari 2009 betreffende de continuïteit van ondernemingen werd gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 9 februari 2009 en is dus ruim twee jaar in werking. Het was derhalve hoog tijd voor een evaluatie.

In dit kader hebben het IBR, het IAB en het BIBF een studienamiddag georganiseerd, onder voorzitterschap van Professor Melissa VANMEENEN en Meester Alain ZENNER.

De doelstellingen, alsook een evaluatie van de wet betreffende de continuïteit van ondernemingen werden voorgesteld. De aan de economische beroepen toegewezen rol en de fiscale en boekhoudkundige aspecten van de wet werden eveneens behandeld.

Tijdens deze studienamiddag hebben ook de heer Jean-Marie CONTER, Voorzitter van het Interinstitutioneel Comité, mevrouw Micheline CLAES, Accountant en belastingconsulent, de heer Gérard DELVAUX, Medevoorzitter van het Réseau CAP Wallonie, de heer Jan VERHOEYE, Voorzitter van de Commissie voor Boekhoudkundige Normen, en de heer Jan SAP, Secretaris-generaal van de FVIB het woord genomen.

26 septembre 2011 – Matinée d'études – La loi relative à la continuité des entreprises : les professions économiques indiquent la voie à suivre aux entreprises en difficulté – Bruxelles

La loi du 31 janvier 2009 relative à la continuité des entreprises a été publiée au Moniteur belge du 9 février 2009 et est donc en vigueur depuis plus de deux ans. Il était temps, par conséquent, de procéder à son évaluation.

Dans ce cadre, l'IRE, l'IEC et l'IPCF ont organisé une matinée d'études, présidée par le professeur Melissa VANMEENEN et Maître Alain ZENNER.

Une présentation des objectifs et une évaluation de la loi relative à la continuité des entreprises ont été proposées. Le rôle attribué aux professions économiques et les aspects fiscaux et comptables de la loi ont également été développés.

Lors de cet événement, M. Jean-Marie CONTER, Président du Comité-interinstituts, Mme Micheline CLAES, Expert-comptable et conseil fiscal, MM. Gérard DELVAUX, co-président du Réseau CAP Wallonie, Jan VERHOEYE, Président de la Commission des normes comptables, et Jan SAP, Secrétaire général de la FIVB, ont également pris la parole.

Van links naar rechts / De gauche à droite: Monsieur Jean-Marie CONTER, président du Comité-interinstituts; Maître Alain ZENNER, co-président du Réseau CAP, Professor Melissa VANMEENEN, Voorzitter CAP-Netwerk Vlaanderen.

Nieuws in het kort

Europa

FEE publiceert Briefing Paper 'Proportionality and International Standards on Auditing (ISAs)'

De Briefing Paper, gepubliceerd door de FEE op 5 september 2011 naar aanleiding van de reacties die de Europese Commissie heeft ontvangen op haar Groenboek 'Audit Policy: Lessons from the Crisis', wijst erop dat de ISA's oorspronkelijk niet door de IAASB werden ontworpen om enkel te worden gebruikt bij de controle van grote organisaties van openbaar belang, dat de bijkomende vereisten die gepaard gaan met de *clarified* ISA's en ISQC1 niet zwaarder zijn voor KMO's en dat zowel KMO's als SMP's betrokken waren bij het ontwerp van de normen. Ook de bezorgdheid omtrent de omvang van de documentatievereisten wordt weerlegd.

Actualités en bref

Europe

La FEE a publié une note d'information sur le caractère proportionné des ISA aux besoins des PME

La note d'information (Briefing Paper) publiée par la FEE, le 5 septembre 2011, après les réponses reçues par la Commission européenne sur le Livre vert 'Audit Policy: Lessons from the crisis', indique que l'IAASB n'a pas élaboré les normes ISA uniquement pour l'audit des grandes entités d'intérêt public, que les dispositions complémentaires introduites par les normes ISA 'clarifiées' et la norme ISQC1 n'imposent pas de surcharge d'obligations aux PME et que les PME et les SMP ont participé à l'élaboration de ces normes. La note réfute également la préoccupation au sujet du fardeau considérable lié à la documentation.

Audithervorming

16 juni 2011 – Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité op het Groenboek over audit

Op 16 juni 2011 heeft het Europees Economisch en Sociaal Comité, een adviesorgaan, zijn advies uitgebracht omtrent het Groenboek van commissaris Barnier waarbij we meer bepaald de aandacht vestigen op de hiernavolgende elementen.

Het Comité heeft de wens uitgedrukt dat de controleverklaring zou worden aangevuld (meer bepaald met een oordeel over de financiële gezondheid van de onderneming). Hij is tegenstander van de externe rotatie maar is voorstander van een openstelling tot de mededinging voor de opdracht om de zes à acht jaar. Bovendien raadt het Comité aan om een onderzoek uit te voeren naar de positie van de auditmarkt ten aanzien van het mededingingsrecht, te beginnen bij Duitsland, Nederland en het Verenigd Koninkrijk. Hij ziet echter niet in waarom de controleverklaring voor KMO's minder reikwijdte zou moeten hebben en is van mening dat de tussenkomst van een auditor waardevol kan zijn zelfs voor een micro-onderneming die zichzelf financiert. Ten slotte is het Comité voorstander van de veralgemening van de ISAs, eventueel aan de hand van een Europese Verordening.

13 september 2011 – Resolutie van het Europees Parlement over het beleid inzake controle van financiële overzichten – lessen uit de crisis

Het Parlement is voorstander van beknopte controleverklaringen met duidelijke en bondige conclusies, die alle punten behandelen die betrekking hebben op de wettelijke opdracht van de auditor. In dit kader stelt het Parlement voor dat de verantwoordelijkheid van de auditors zou gericht zijn zowel op de toekomst als op het externe aspect. Hij vraagt ook dat de rol van de auditcomités van alle financiële instellingen zou worden versterkt en stelt een nieuw risicoanalysemodel voor.

Réforme de l'audit

16 juin 2011 – Avis du Comité économique et social européen sur le livre vert sur l'audit

Le 16 septembre 2011 le Comité économique et social européen, un organe consultatif, a rendu son avis sur le livre vert du commissaire BARNIER dont on relèvera notamment les éléments suivants.

Le Comité souhaite que le rapport d'audit soit enrichi (notamment par une opinion sur la santé de l'entreprise). Il s'oppose à la rotation externe mais prône un appel à la concurrence tous les six à huit ans. En outre, le Comité prône un examen au regard du droit de la concurrence de l'état du marché de l'audit, en commençant par l'Allemagne, les Pays-Bas et le Royaume-Uni. Il ne voit pas l'intérêt pour les PME d'un rapport d'audit de moindre portée, et estime que l'intervention d'un auditeur peut être intéressante même pour une micro-entreprise s'auto-finançant. Finalement, le Comité est en faveur de la généralisation des normes ISA, éventuellement par le biais d'un règlement européen.

13 septembre 2011 – Résolution du Parlement européen sur la politique en matière d'audit - les leçons de la crise

Le Parlement estime que les rapports d'audit devraient être brefs, contenir des conclusions claires et concises, et aborder tous les points relevant de la mission légale de l'auditeur. Le Parlement suggère notamment que les auditeurs aient une responsabilité tournée à la fois vers l'avenir et vers l'extérieur. Il demande également que le rôle des comités d'audit de tous les établissements financiers soit renforcé et propose un nouveau modèle d'évaluation du risque.

Over het algemeen is het Parlement van mening dat het passend is om via een wetgevend initiatief een duidelijk onderscheid te maken tussen de interne en de externe audit. Hij verzoekt de Commissie eveneens om de implementatie van de internationale controlestandaarden (ISA's) te versnellen om zo het controleniveau op Europees vlak te harmoniseren en de taak van de toezichtsorganen te vergemakkelijken.

Volgens het Parlement kan een belangenconflict niet worden vermeden indien een auditor door de gecontroleerde onderneming wordt aangesteld en vergoed. Hij is echter van oordeel dat het thans niet gerechtvaardigd is om de auditor te laten aanstellen door een derde en verkiest daarom een versterking van de rol van het auditcomité.

Het Parlement is over het algemeen van mening dat, gelet op de huidige structuur van de auditmarkt, de val van één van de vier grote auditkantoren een fundamenteel risico voor de geloofwaardigheid van het auditberoep in zijn geheel zou inhouden.

27 september 2011 – Voorstellen van verordening en richtlijn

De voorstellen van verordening en richtlijn in hun versie van eind september 2011 konden worden ingekeken. Hierna wordt een overzicht gegeven van de belangrijkste aspecten van deze voorstellen. Deze kunnen nog verschillen van de teksten die daadwerkelijk door de Commissie zullen worden voorgesteld.

Voorstel van verordening

Het voorstel van verordening heeft als toepassingsgebied de controle van jaarrekeningen van organisaties van openbaar belang (*Public Interest Entities* (PIE's)). De notie PIE zou ruimer worden geformuleerd en zou, naast de genoteerde vennootschappen, kredietinstellingen en verzekeringsondernemingen, ook beleggingsondernemingen, de betalingsinstellingen, de Instellingen voor Collectieve Belegging in Effecten (ICBE's), de instellingen voor elektronisch geld en de alternatieve investeringsfondsen omvatten.

Een verordening heeft een algemene strekking, is bindend in al haar onderdelen en is rechtstreeks toepasselijk in elke lidstaat, zonder dat daartoe enige omzetting in nationaal recht nodig is.

Op het vlak van onafhankelijkheid zou het een auditkantoor of leden van zijn netwerk verboden zijn om niet-auditdiensten te verlenen aan PIE's.

Ten minste om de negen jaar zal er een externe rotatie dienen plaats te vinden. Een mandaat zou minimaal twee jaar en maximaal 5 jaar duren.

Auditcomités zouden worden belast met de monitoring van de werkzaamheden van de wettelijke auditor.

In grote PIE's zou een college van wettelijke auditors verplicht worden waarvan minstens één lid van het college een auditkantoor van een niet te grote omvang dient te zijn.

Auditkantoren zouden hun gecertificeerde financiële overzichten openbaar moeten maken.

De manière générale, le Parlement estime qu'il convient d'établir, par acte législatif, une distinction claire entre les deux activités d'audit, interne et externe. Il invite également la Commission à accélérer l'adoption de normes internationales d'audit (normes ISA) en vue d'harmoniser le niveau de contrôle au plan européen et faciliter la tâche des organes de surveillance.

Le Parlement partage l'opinion selon laquelle un conflit d'intérêt est inévitable si l'auditeur est nommé et rémunéré par l'entreprise contrôlée. Il considère toutefois qu'il n'est pas justifié, pour le moment, que cette nomination soit réalisée par un tiers et demande plutôt que l'on renforce le rôle du comité d'audit.

D'une manière générale, le Parlement estime que, vu la configuration du marché actuel, la chute d'un des quatre grands cabinets d'audit constituerait fondamentalement un risque pour la crédibilité de la profession d'auditeur dans son ensemble.

27 septembre 2011 – Propositions de directive et de règlement

Les versions de fin-septembre 2011 des propositions de règlement et de directive ont pu être consultées. Veuillez trouver ci-après un aperçu des aspects les plus importants de ces propositions. Celles-ci peuvent encore différer des textes qui seront réellement proposés par la Commission.

Proposition de règlement

La proposition de règlement a pour champ d'application l'audit des comptes annuels des entités d'intérêt public (EIP). La notion de EIP serait formulée dans un cadre plus large que les sociétés cotées, les établissements de crédit et les entreprises d'assurances, et inclurait également les entreprises d'investissement, les établissements de paiement, les Organismes de Placement Collectif en Valeurs Mobilières (OPCVM), les établissements de monnaie électronique et les fonds d'investissement dits « alternatifs ».

Un règlement a une portée générale, est obligatoire dans tous ses éléments et est directement applicable dans chaque État membre, sans qu'une mesure de réception dans le droit national soit nécessaire.

Sur le plan de l'indépendance, il serait interdit à un cabinet d'audit ou à des membres de son réseau de fournir des services non-audit aux EIP.

Une rotation externe devra avoir lieu au moins tous les neuf ans. Un mandat durerait entre deux et cinq ans maximum.

Les comités d'audit seraient chargés de l'inspection des travaux du contrôleur légal.

Dans les grandes PIE, un collège de contrôleurs légaux serait obligatoire. Parmi les membres de ce collège devrait se trouver au moins un cabinet d'audit qui ne soit pas de très grande taille.

Les cabinets d'audit devraient rendre publics leurs états financiers certifiés.

De wettelijke auditors zouden een ruimer en gedetailleerder intern verslag dienen op te stellen ten behoeve van het auditcomité.

De ISA's zouden door de wettelijke auditors verplicht moeten worden toegepast.

Voorstel van richtlijn tot wijziging van de Auditrichtlijn 2006/43/EG

Alle bepalingen inzake de PIE's zouden uit de Auditrichtlijn worden gehaald en in het voorstel van verordening gezet.

Er zal geen minimum vereist percentage meer zijn van stemrechten in de auditkantoren dat in handen van wettelijke auditors of auditkantoren moet zijn.

Auditkantoren zouden auditdiensten kunnen verrichten in andere lidstaten op voorwaarde dat de voornaamste vennoot in die lidstaat als een wettelijke auditor is ingeschreven. Het verstrekken van grensoverschrijdende auditdiensten zou op een tijdelijke of occasionele basis mogelijk zijn.

Beroepsorganisaties zouden niet langer verantwoordelijk zijn voor de kwaliteitscontrole. Het bijhouden van het register door de beroepsorganisaties zou wel nog mogelijk zijn.

Een audit kan worden afgestemd op de grootte van de gecontroleerde entiteit. De proportionele toepassing van de standaarden zouden aan de Lidstaten worden overgelaten.

Beknopte info

Raadpleging van de PCAOB

De PCAOB heeft op 16 augustus 2011 een conceptueel document over de onafhankelijkheid van de auditor (41 p.) bekendgemaakt. Auditcomités zouden niet aan de verwachtingen hebben voldaan. De externe rotatie (10 jaar) wordt aanzien als een mogelijk antwoord op het risico van de afhankelijkheid van auditors. Een openbare raadpleging over dit onderwerp werd derhalve gelanceerd.

Het IRECBFA wordt het IREFI

De Voorzitter van het IRECBFA, Robert PEIRCE, heeft de Voorzitter van het IBR ingelicht dat de naam van deze beroepsvereniging, naar aanleiding van de wijzigingen in de structuur van het toezichtssysteem, voortaan als volgt wordt gewijzigd: Instituut van de Revisoren Erkend voor de Financiële Instellingen (IREFI) / *Institut des Réviseurs Agréés pour les Institutions Financières* (IRAIF).

Les contrôleurs légaux devraient établir un rapport interne élargi et plus détaillé au bénéfice du comité d'audit.

Les normes ISA devraient être obligatoirement appliquées par les contrôleurs légaux.

Proposition de directive modifiant la directive audit 2006/43/CE

Toutes les dispositions concernant les EID seraient extraites de la directive audit et insérées dans la proposition de règlement.

L'exigence d'un pourcentage minimal de droits de vote au sein des cabinets d'audit qui doit être entre les mains de contrôleurs légaux ou de cabinets d'audit serait abolie.

Les cabinets d'audit pourraient effectuer des travaux d'audit dans d'autres Etats membres à condition que l'associé principal soit inscrit comme contrôleur légal dans ce pays. La réalisation de services d'audit transfrontaliers serait possible sur base temporaire ou occasionnelle.

Les organisations professionnelles ne seraient plus responsables du contrôle de qualité. La tenue à jour du registre par les organisations professionnelles demeurerait possible.

Un audit peut être adapté à la taille de l'entité contrôlée. L'application proportionnelle des normes serait laissée à la discrétion des Etats membres.

Autres nouvelles

Consultation du PCAOB

Le PCAOB a publié le 16 août 2011 un document conceptuel sur l'indépendance de l'auditeur (41 p.). Les comités d'audit n'auraient pas répondu aux attentes. La rotation externe (10 ans) est présentée comme une réponse au risque de dépendance des auditeurs. Une consultation publique est dès lors lancée à ce sujet.

L'IRACBFA devient l'IRAIF

Le Président de l'IRACBFA, Robert PEIRCE, a informé le Président de l'IRE que suite aux modifications dans l'architecture du système prudentiel, son union professionnelle s'appelait désormais: Institut des Réviseurs Agréés pour les Institutions Financières (IRAIF) / *Instituut van de Revisoren Erkend voor de Financiële Instellingen* (IREFI).

Regionale ontmoetingen

Op 26 september 2011 vond de eerste van de vier regionale ontmoetingen plaats voor de regio Brussel-Brabant in het kasteel Diependael te Elewijt.

De volgende drie discussieonderwerpen werden besproken tijdens de regionale avondontmoeting:

1. De abnormaal lage honoraria en de acties van de Raad op dit gebied.
2. De organisatie van de kantoren in de context van een nieuw normatief kader (anti-witwassen, ISA, en misschien ISQC1).
3. De internationale en Europese debatten.

Meer actualiteit vindt U op onze website www.ibr-ire.be onder "Nieuws - Korte berichtgeving" en dit, hetzij op het publiek gedeelte, hetzij op het extranet voorbehouden aan de bedrijfsrevisoren.

Rencontres régionales

La première des quatre rencontres régionales, celle de la région Bruxelles-Brabant, a eu lieu le 26 septembre 2011 au château Diependael à Elewijt.

Les trois thèmes de discussion suivants ont été abordés durant la rencontre régionale :

1. Les honoraires anormalement bas et les actions du Conseil à cet effet ;
2. L'organisation des cabinets dans le contexte d'un nouveau cadre normatif (anti-blanchiment, normes ISA, et peut-être ISQC1) ;
3. Les débats internationaux et européens.

Notre site web www.ibr-ire.be reprend plus d'actualités sous la rubrique « Nouveautés – En bref », soit dans la partie publique, soit sur l'extranet réservé aux réviseurs d'entreprises.